

Kulturnoantropološki pogled na dječju igru u tradicijskom i suvremenom kontekstu

Grdić, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:929135>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-01**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za etnologiju i antropologiju
Diplomski sveučilišni studij etnologije i antropologije (dvopredmetni)

Martina Grdić

**Kulturnoantropološki pogled na dječju igru u
tradicijском i suvremenom kontekstu**

Diplomski rad

Zadar, 2022.

Sveučilište u Zadru

Odjel za etnologiju i antropologiju

Diplomski sveučilišni studij etnologije i antropologije (dvopredmetni)

Kulturnoantropološki pogled na dječju igru u tradicijskom i
suvremenom kontekstu

Diplomski rad

Student/ica:

Martina Grdić

Mentor/ica:

Doc. dr. sc. Danijela Birt Katić

Zadar, 2022.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Martina Grdić**, ovime izjavljujem da je moj diplomski rad pod naslovom **Kulturnoantropološki pogled na dječju igru u tradicijskom i suvremenom kontekstu** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 6. srpnja 2022.

SADRŽAJ:

SAŽETAK	6
ABSTRACT	7
1. UVOD	8
2. POVIJEST OGULINA I OKOLNIH SELA, ZAGORJE OGULINSKO	10
3. METODOLOŠKI OKVIR RADA	13
4. DJEČJE IGRE I IGRAČKE KROZ VRIJEME	15
4.1. Igra i tradicija	20
4.2. Važnosti igre za djecu (nekad i danas)	21
4.3. Učenje kroz igru	23
4.4. Igra i mašta	25
4.5. „Igra iz djetinjstva naših baka”	25
4.6. Suvremeni kontekst igre, igranja i igračaka	27
4.7. Igre u digitalno doba	28
5. IGRA U MEĐUGENERACIJSKOJ PERSPEKTIVI	30
6. IGRE „NAŠIH STARIH” (KAMENKANJE, KLISANJE, PRASIČANJE, NJIVKANJE...)	33
7. IGRA IZMEĐU TRADICIJE I SUVREMENOSTI	36
8. TRADICIJSKE IGRE U FOLKLORNOJ IZVEDBI	39
9. IGRE U SUVREMENOM LOKALNOM KONTEKSTU	43
10. IVANINA KUĆA BAJKE	45
11. ZAKLJUČAK	47
12. LITERATURA	49
Internetske stranice	50
13. POPIS SUGOVORNIKA	52
14. PRILOZI	54

SAŽETAK

Diplomski rad pod naslovom „Kulturnoantropološki pogled na dječju igru u tradicijskom i suvremenom kontekstu” prikaz je starih igara za djecu koje su se igrale na području ogulinskog kraja s naglaskom na ruralno područje sela Zagorje Ogulinsko i Salopek Sela. U radu se može vidjeti komparacija igre, način igre kako se djeca igraju danas s igrama koje su djeca igrala prije nekoliko generacija. Sam smještaj obilježio je i način života Ogulinaca i njihov osjećaj regionalnoj pripadnosti što je tipično da ne pripadaju niti u Gorski kotar niti Liku. Kako je to kraj u kojem prevladava poljoprivreda, a nekada je prevladavalo i stočarstvo te uzgoj goveda, način na koji su ljudi živjeli se znatno razlikuje od života u gradovima. Potaknuta time, istražila sam igre koje su igrali „naši stari” dok su bili djeca, igre koje su igrali kod kuće, ali i igre koje su igrali dok su čuvali blago (ovce, krave, koze, itd.) jer je to većinom i bilo jedino vrijeme kad su se mogli igrati i družiti. Igre se kroz vrijeme i generacije znatno mijenjaju što dovodi do toga da su stare igre poput „kamenkanja” gotovo nestale. Te igre se danas više ne igraju, osim ponekad u izvedbama folklornih skupina ili na inicijativu organizacijskog odbora za proslavu Svetog Roka na Liščevki se zna „potezati uže”, bacati „prsten” kao vrsta natjecateljskih igara upravo za vrijeme proslave Svetog Roka. U radu se osim igara spominju i dječje igračke kojima su se djeca igrala te njihova promjena i modernizacija uslijed izmjena generacija, kao i promjena koja se dogodila s igrom od tradicijske igre do suvremene igre i razvoja tehnologije koja nudi neki sasvim drugačiji vid igre za razliku od načina igre prije nekih sedamdesetak i više godina.

Za potrebe rada intervjuirano je više kazivača s šireg područja ogulinskog kraja (Zagorje Ogulinsko i Salopek Selo) te su opisana vlastita iskustva i promatranje sa sudjelovanjem u igri s mlađom djecom.

Ključne riječi: dječje igre, igračke, tradicija, suvremenost, Ogulin, Zagorje Ogulinsko

ABSTRACT

This thesis under the title „Children's play in a traditional and contemporary context: a cultural anthropological perspective“ is a review of old games for children which were played in the landscape of Ogulin with emphasis on the rural areas of Zagorje Ogulinsko and Salopek Selo. In the thesis can be seen a comparison of the game, the way of children play today with the games that children played a few generations ago. The seating marked the way of life of the people of Ogulin and their sense of regional affiliation, which is typically neither Gorski Kotar or Lika. It's an area dominated by agriculture, and erstwhile dominated by livestock and cattle breeding, the way people lived is different from life in the city. Encouraged by this I researched games played by our grandparents when they were children, the games played at home, but also games played while they have keeping cattle (sheeps, cows, ...) because it was mostly the only time when they could play and hang out. Games change across the time and generations and that bring to the fact that old games like „kamenkanje“ are almost disappear. Those games aren't played at all anymore, except sometimes in folklore events or at the initiative of the organising committee it is known to „pull the rope“, throw the „ring“ like a kind of competitive games during same celebration. In this thesis except the games are mentioned children's toys that children played with, and their change and modernization across generations, as the change that happened with the game from traditional games to modern games and the development of technology that offers some completely different kind of game opposed the way how children played seventy or more years ago.

For the purposes of this thesis I have interviewed some people from the area of Ogulin and Ogulin region (Zagorje Ogulinsko and Salopek Selo), and were described their own experiences and observations with participation in the games with younger children.

Key words: children's play, toys, tradition, contemporary context, Ogulin, Zagorje Ogulinsko

1. UVOD

Rad se bavi istraživanjem tradicijskih igara koje su se igrale na području ogulinskog kraja s naglaskom na ruralno područje, selo Zagorje Ogulinsko i Salopek Selo, nedaleko od grada Ogulina. Rad se temelji na empirijskom pristupu i vlastitom terenskom istraživanju, a cilj ovog rada je zabilježiti „tradicijske dječje igre” ovog kraja kako bi se detektirale promjene koje su utjecale na igru, kao i sve veću individualizaciju igre i njenom odmaku od poljoprivrednih poslova za koje je često bila vezana. Cilj je također vidjeti na koji način je došlo do promjene igre kroz vrijeme, ali i ispitati svrhu obnavljanja starih igara danas kroz razne manifestacije, putem medija, novih tehnologija, itd. Tijekom istraživanja napravila sam nekoliko intervjua sa stanovnicima Zagorja Ogulinskog jer je i sam fokus rada upravo na tom području. Provodila sam intervjue, koristila sam se metodom promatranja te promatranja sa sudjelovanjem u igri s mlađom djecom. Fokusirala sam se i na iščitavanje brojne etnološke i kulturnoantropološke literature o istoj ili sličnoj temi, literature vezane za ogulinski kraj, ali i brojne literature o igri iz drugih disciplina, poput sociologije, psihologije i slično. Prilikom pisanja rada služila sam se tekstovima i radovima koji su namjenjeni za odgojitelje, a vezani su uz djecu i dječje igre, a koji su također namjenjeni i za roditelje i djecu.

Hipoteze rada su sljedeće:

1. Dječje igre se mijenjaju, a samim time se više ne vežu uz obavljanje raznih poslova poput čuvanja stoke.
2. Tradicijske igre bile su isprepletene s obavezama koje su djeca morala obavljati u kućanstvu, a s obzirom da djeca često nisu niti išla u školu, igra je trebala biti i odgojni moment.

Kako se moje istraživanje veže uz grad Ogulin i njegovu okolicu, treba reći da je Ogulin mali gradić smješten na samom prijelazu iz Gorskog kotara u Liku, a samim time to je obilježilo i način života njegovih stanovnika, odnosno Ogulinaca. Ogulin je grad bogate povijesti čiji su stanovnici ponosni na ostavštinu svojih predaka te ju vjerno čuvaju i štite, ali naravno i prenose na svoje potomke i naredne generacije. Svima je poznato da je igra sastavni dio života i odrastanja, a život bez igre ne bi bio potpun što me motiviralo na pisanje rada i odabir ove teme. Potaknuta time željela sam istražiti i zapisati kako se svakodnevna pojava poput igre mijenjala kroz generacije. Kako i sama dolazim iz ogulinskog kraja, točnije iz Zagorja Ogulinskog, željela sam istražiti i opisati na koji način i kako su se igrala i zabavljala djeca. Zanimalo me koje su to igre koje su se igrale na ovim prostorima unazad stotinjak

godina pa sve do danas te na koji način su se igre, ali i igračke tijekom svih tih godina mijenjale.

Igra je još od davnina sastavni dio ljudskih života. Kroz evoluciju se može primijetiti da se sva živa bića igraju kroz određena životna razdoblja. Ne postoji granica kad igra počinje ili prestaje, ona je uvijek prisutna na razne načine kroz život, a njezina svrha je da zabavi i poveže ljude. Kroz igru djeca, ali i odrasli uče nove i nepoznate stvari te otkrivaju novi svijet mašte koji im pruža upravo igra, koja može biti samostalna, u paru ili u skupinama. Djeca se počinju igrati vrlo rano, a igra većinom uključuje braću i sestre, roditelje, djedove i bake, a zatim i prijatelje, itd. Nekada su se djeca u Ogulinu i okolici najviše igrala u prirodi s onim što pronađu. Bili to kamenčići, grančice i slično jer je prevladavalo siromaštvo i neimaština. Samim time djeca su bila „primorana” iskoristi blagodati prirode i svoju maštu za smišljanje igračaka za igru, ali i samih igara. Neke od tih igara su zatim igrali bilo kod kuće ili dok su vodili blago (stoku) na ispašu. Prolaskom vremena mijenja se i igra kroz generacije te poprima neka nova obilježja, dolazi do modernizacije i djeca se ne igraju više samo sa stvarima iz prirode, već imaju puno više mogućnosti za igru. U kontakt s igrom djeca dolaze na mnoge načine, kroz igru s roditeljima, djedovima i bakama koje ih često uče brojalice i pjesmice i razne druge igre svoje mladosti, ali i putem medija te sve većim razvojem tehnologije. Način igre se mijenjao tijekom vremena. Tako su „stare tradicijske igre” vezane uz zajedničko obavljanje gospodarskih poslova, dok se danas igra individualizira i pripada vremenu oslobođenom od rada. Razvoj tehnologije i modernizacija su doveli do toga da su djeca danas već od najranijeg doba u kontaktu s raznim medijima bilo da gledaju crtiće ili slično, čime veliki broj djece zatim većinom sjedi u kućama i igra računalne igrice u svoja četiri zida, i sve manje se druže jedni s drugima ili igraju neke društvene igre. Igre su se tijekom tog vremena prenosile i dalje s generacije na generaciju, ali u kojoj mjeri i kako, te je li tradicija i dalje prisutna u igrama suvremene djece dali su rezultati provedenog istraživanja. Odabirom ove teme željela sam doprinijeti lokalnoj zajednici, upravo tako što sam istražila i zapisala neke od starih igara koje su se igrale na prostorima ogulinskog kraja kako bi se pokušale spasiti od zaborava, a osim toga i kako bi se mogle prenositi i kako bi o tim igrama mogle ponešto saznati i buduće generacije. U radu sam pokušala ukazati i na promjene kroz koje su te igre prolazile, igraju li se još uvijek te igre, ako da u kojoj mjeri su ostale slične i što se u igrama promijenilo tijekom godina sve do danas.

2. POVIJEST OGULINA I OKOLNIH SELA, ZAGORJE OGULINSKO

Ogulin je mali gradić smješten u samom središtu kontinentalne Hrvatske što bi Ogulinci rekli tipično ni Gorski kotar ni Lika.¹ Grad Ogulin je nastao oko 1500.-te godine, a njegovo utemeljenje vezano je uz slavnu obitelj Frankopan, ponajprije uz Bernardina Frankopana, koji je bio jedan od najmoćnijih velikana svoga vremena, a dao je sagradio kaštel iznad ponora rijeke Dobre te formirao temelj za daljnji razvoj grada.² Prema legendi o djevojci Đuli/Juli Ogulin se nekada zvao Julin grad, djevojka se zbog nesretne ljubavi bacila u ponor nedaleko ogulinskog kaštela, a ubrzo se oko utvrde počeo razvijati i novi grad, Ogulin. Kako su godine prolazile grad se sve više razvijao pa je tako u 19. stoljeću postao sjedištem Modruško-riječke županije. U to vrijeme se u Ogulinu rodila Ivana Brlić – Mažuranić, po čijim *Pričama iz Davnine* Ogulin nazivaju i zavičajem bajki.³ Na stranicama Turističke zajednice grada Ogulina, grad se opisuje na ovaj način: „Ogulin je od prvog pisanog spomena pa do danas administrativno, kulturno-obrazovno, gospodarsko, vjersko, vojno obrambeno i prometno središte.“⁴ Ogulin je topao i miran gradić bogate povijesti čiji su stanovnici ponosni na ostavštinu svojih predaka, čuvaju i njeguju sve njezine vrijednosti i prenose ih na svoje potomke i daljnje generacije.⁵

Danas je Ogulin svima poznat kao grad bajke, vještica i zmajeva, ali pored toga važno je znati da se u Ogulinu njeguju i brojne stare igre i narodni običaji već dugi niz godina kroz smotre izvornog folkloru „Igra Kolo“. Možemo reći da je smotra izvornog folkloru Karlovačke županije „Igra Kolo“ manifestacija koja se održava već više od 20 godina, a slavi povijest, kulturu, ali i identitet Republike Hrvatske, Karlovačke županije kao i grada Ogulina.⁶ Na stranicama grada Ogulina možemo vidjeti da se svake godine odabire tema koja se predstavlja na smotri. Tako su prošle godine za temu odabrani svadbeni običaji Karlovačke županije, upoznavanje mladih, prelo, zaruke, fragmenti svadbe kao što su kod mladenke, mladoženje ili prvi dan poslje svadbe i slično.⁷ Važno je napomenuti da je Ogulin također grad bogate povijesti koju njegovi stanovci njeguju i čuvaju od zaborava. „Sve to Ogulin čini

¹ <https://www.tz-grada-ogulina.hr/ogulin/> (09.01.2022.)

² <https://www.tz-grada-ogulina.hr/ogulin/povijest-ogulina/> (24.04.2021.)

³ <https://www.putovnica.net/odredista/hrvatska/ogulin> (05.01.2022.)

⁴ <https://www.tz-grada-ogulina.hr/ogulin/> (09.01.2022.)

⁵ <https://www.tz-grada-ogulina.hr/ogulin/> (09.01.2022.)

⁶ <https://www.ogulin.hr/igra-kolo-2021/> (16.03.2022.)

⁷ <https://www.ogulin.hr/igra-kolo-2021/> (16.03.2022.)

zavičajem bajke koji živi i kroz novu interpretaciju kulturne baštine i čuvaru tradicije.“⁸ Zbog svoje bogate povijesti, Ogulin se danas sve više okreće turizmu jer svojim posjetiteljima nudi mogućnost razgledavanja brojnih povijesnih znamenitostima kao što su Frankopanski kaštel u kojemu se od 1967. godine nalazi Zavičajni muzej, a osim toga u Ogulinu se može uživati i u prirodnim znamenitostima poput planine Klek, ali i u lovu, ribolovu, bicikliranju, planinarenju i ostalim aktivnostima.⁹

Ne treba zaboraviti ni da u blizini grada Ogulina prolaze putevi koji su povezivali Panoniju preko Like s Jadranom, što je pogodovalo intenzivnom protoku ljudi i dobara, a samim time i naseljavanju čitavog ovog kraja. Zanimljiv podatak je da na ovom prostoru najstariji tragovi života posežu iz kamenog doba, iz neolitika oko 6000. – 3500. pr. Kr., a očitavamo ih u nalazima iz Čakovca Oštarijskog. (Lipošćak i Sučić 2000: 25) Nadalje, prema istraživanjima tragovi života na ovom području vidljivi su i u bakrenom dobu (a to su razni ulomci zdjela i šalice). Međutim, podataka o životu na ovom prostoru u brončanom dobu nema zbog nedovoljne istraženosti i nedostatka arheoloških nalaza. Može se reći da tek od početka 9. st. do potkraj 1. st. pr. Krista, nakon što Rimljani zauzmu to područje kreće nesmetano razvijanje kultura Japoda. (ibid.: 26)

Zagorje Ogulinsko je udaljeno svega desetak kilometara od grada Ogulina, a prvi puta se spominje u Modruškom urbaru oko 15. st. Zagorje je smješteno na jugozapadu Hrvatske, u Karlovačkoj županiji između grada Ogulina i starog grada Modruša. Možemo čak reći da svoje bogate i vrijedne početke broji još od vremena antike. (Puškarić 2019: 7 – 9) „To je prijelazno područje prema Gorskoj Hrvatskoj od kojeg je odvojeno planinskim lancima Velike i Male Kapele. Sam smještaj stanovnika ovog kraja obilježio je i način života i njihov osjećaj regionalnoj pripadnosti – tipično ni Gorski Kotar ni Lika. Sjeverno i sjeverozapadno od Zagorja nalaze se i brojna naselja Dujmić Selo, Sabljak Selo, Salopek Selo, Kučinić Selo, Bošt, Sveti Jakov i Ogulin, sjeveroistočno Otok Oštarijski i Oštarije, zapadno i jugozapadno Brezno Drežničko i Drežnica, istočno Josipdol i Munjava. Zagorje i okolna naselja okružuju uzvisine Veljun (616 m), Stražbenica (621 m), Samačka ili Modruška glavica (680 m), Golo brdo (527 m) i Zagorska kosa (834 m). Zagorska kosa, Samačka glavica, Gojača i Veljun čine prirodni vijenac širok nekoliko kilometara koji kao potkova okružuje zagorski kraj koji je na sjeveru otvoren prema Ogulinu.“ (ibid.)

⁸ <https://ogportal.com/2020/05/13/24-smotra-izvornog-folklor-a-karlovacke-zupanije-igra-kolo-2020-planira-se-za-rujan/> (05.10.2021.)

⁹ Usp. <https://www.putovnica.net/odredista/hrvatska/ogulin> (05.01.2022.)

U Zagorju Ogulinskom stanovnici i danas njeguju tradiciju i stare narodne običaje. To je mjesto gdje se djeca još uvijek igraju na otvorenom, družu se i zabavljaju na sličan način kao što su to djeca u ovom kraju činila pred mnogo godina. Upravo ta činjenica navela me na razmišljanje i propitivanje zašto je to baš tako, koji je razlog da se taj aspekt igre na selu zadržao sve do danas, a u samom gradu se promijenio? Zanimljiva je i činjenica da se za razliku od gradova, ovdje se na ulicama i danas može čuti vika i dječji glas. Možete vidjeti djecu kako se samostalno bez roditeljske pratnje igraju u pijesku pored kuće ili voze svoje traktoriće i kamiončiće, ali i one malo starije kako igraju skrivača, lovice ili se pak voze biciklima. Prije početka istraživanja i promišljanja o dječjoj igri i igračkama smatrala sam igru kao običnu pojavu koja je prisutna u našoj svakodnevici bez pridavanja neke posebne pažnje. Međutim, nešto me potaknulo na dublje istraživanje o samoj igri i igračkama, ali i razlogu zbog kojega dolazi do promjena u igri, zašto se one mijenjaju, na koji način se mijenjaju i koji su razlozi tih promjena.

3. METODOLOŠKI OKVIR RADA

U ovome dijelu istaknuti ću metodologiju kao i teorijski okvir kojim sam se koristila za vrijeme istraživanja rada. Temeljni cilj ovog istraživanja je propitati dječju igru u predškolskoj, ali i školskoj dobi do negdje osmog razreda osnovne škole. Detektirati što je utjecalo na promjene u načinu igre djece nekada i danas te sve intenzivniju pojavu individualizacije dječje igre. Razmotriti na koje je načine vrijeme utjecalo na promjene koje su se dogodile s igrom, igračkama, ali i ispitati razloge zbog kojih se nekadašnje dječje igre obnavljaju i ponovno oživljavaju kroz razne manifestacije lokalnog karaktera.

Kod planiranja terenskih istraživanja i oblikovanja metodološkog okvira samog rada pomogla mi je knjiga pod naslovom *Teren za etnologe početnike* autorice Sanje Potkonjak. Knjiga mi je pomogla definirati što je teren i na koji način da oblikujem svoje istraživanje. Od najveće pomoći su mi bila poglavlja *Priroda terena: gdje, što i koga istražujemo?*, kao i *Etnografski subjekt spoznavanja: etnolog u zajednici, stranac ili domaći čovjek?* (Potkonjak 2014: 17, 27). Prema Potkonjak (2014: 27) teren se definirao kao boravak izvan poznatog prostora, dok je danas teren mjesto na kojemu etnolozi provode istraživanja nevezano je li teren negdje drugdje ili u vlastitoj sredini. Kod istraživanja u vlastitoj zajednici povezivanje osobnog iskustva i općeg znanja jednako je važno. Na taj način etnolog unosi svoje iskustvo u kontekst koji istražuje, osvještavajući promatračke i sudioničke perspektive i svoju ulogu u istraživanju. Nadalje, Potkonjak ističe kako „svojim pozicioniranjem etnolog opravdava i objašnjava način na koji promatra svijet i donosi zaključke o njemu, a to se naziva reflektivno, autoetnografsko odnosno, autobiografsko pozicioniranje.” (ibid.) Kod takvog istraživanja, etnolog dijeli iskustvo s istraživačima, a obilježen je i činjenicom da je sam član zajednice koju istražuje, samim time posjeduje iskustvo bliskoga za razliku od etnologa koji proučavaju iskustvo dalekog. Insajderski istraživači dijele znanje s članovima grupe koju istražuju, a to je znanje utemeljeno na kulturi življenja i razumjevanju kulturnih pravila, neizgovorenih stavova, onoga što se u kulturi podrazumjeva. (ibid.: 28) Mogu reći da je istraživanje u vlastitoj zajednici poprilično izazovno upravo zbog toga što je to poznato područje o kojemu već imamo predodžbu i razna znanja prema kojima donosimo i poneke zaključke, međutim kao istraživačica u lokalnoj sredini pokušala sam se odmaknuti od vlastitih predodžbi kako se ne bih uhvatila u zamku „lokal – patriotizma.”

Nakon što sam osvjestila pojam terena u kontekstu vlastitog istraživanja, započela sam s promatranjem dječje igre šetnjom kroz ulice u svom selu, Zagorju Ogulinskom, ali i u gradu

Ogulinu. Zatim kako bih odgovorila na pitanja koja me zanimaju, odlučila sam se na istraživanja iz više različitih perspektiva i metoda kako bih dobila što kvalitetnije materijale. Napravila sam četiri zasebna intervjua te jedan grupni intervju s deset sugovornika, a obavila sam i usputni, neformalni razgovor s ljudima s područja Ogulina, ponajviše Zagorja Ogulinskog jer sam i sama stanovnica tog mjesta te razgovor s rodbinom i prijateljima, ali i sa djecom kroz igru. Tijekom istraživanja koristila sam se i metodom promatranja te promatranja sa sudjelovanjem u igri s mlađom djecom. Prema riječima P. Tadej (1983: 81) promatranje je jedna od najstarijih metoda koja se nalazi u osnovi gotovo svih znanosti, a uz koju se vezuje i pojam sudjelovanja te intervjua. Može se reći da je promatranje osnovna metoda za prikupljanje potrebnog materijala i u mom primjeru etnografske građe. Sudjelovala sam u igri sa susjedom mlađe životne dobi te djecom od bratića i sestričine koji imaju od dvije do jedanaest godina. Provela sam s njima neko vrijeme i promatrala ih kako se igraju sami, a zatim sam se i ja igrala s njima. Igrali smo igre poput lovice i školice, memori, čovječe glupiraj se i neke druge, a s malim susjedom sam se igrala autićima i dodavanja loptom. Neizostavni dio rada je iščitavanje brojne literature o istoj ili sličnoj temi koja mi je pomogla u daljnjem oblikovanju i na koncu pisanju samog rada.

U tekstu koristim izraz „sugovornik” zato što je sugovornik član zajednice koju antropolog proučava, te koji antropologu daje željene informacije i podatke,¹⁰ osim toga što pružaju podatke sugovornici nude i svoja viđenja, raspoloženja kao i motivacije. Kako sam i sama dio zajednice koju istražujem, pokušala sam se odmaknuti od svoje svakodnevne pozicije kao stanovnice Zagorja Ogulinskog i pokušala sam pristupiti istraživanju iz pozicije istraživačice. Mogu reći da su sugovornici tijekom službenih intervjua bili pomalo ukočeni i pazili su što pričaju, koliko pričaju, kako, dok bi se nakon završetka snimanja intervjua opustili i ispričali još što su se sjetili, ali puno opuštenije i detaljnije. Događaji na terenu nisu išli uvijek kako sam planirala, izaći na teren istražiti što više o igrama i igračkama, sve to snimiti i zapisati. Zapravo sam upravo suprotno kroz neformalni razgovor dok smo *izmitali* (istovarali) kukuruz, pričali o običajima i načinima kako su se ljudi zabavljali dok su bili mlađi, ali i kao djeca, koje igre su igrali i na taj spontani način sam došla do zanimljivih informacija i saznanja koja su mi od velike važnosti za rad.

¹⁰ Usp. <http://struna.ihjj.hr/naziv/kazivac/20983/> (15.04.2022.)

4. DJEČJE IGRE I IGRAČKE KROZ VRIJEME

Igra je vrlo širok pojam, a kao istraživački koncept pojavljuje se u gotovo svim znanostima kako u društvenim tako i u humanističkim, a odnosi se na veliki broj aktivnosti. „Igra je često zauzimala i manju ulogu u antropološkom teoretiziranju. Koncept igre se u etnologiji i antropologiji promišljao kao neozbiljna aktivnost koju izvode djeca ili odrasli ljudi u svoje slobodno vrijeme. Igra se smatrala čak i manje ozbiljnim ritualom.” (Hamayton 2012: 16)

Brojni autori koji se bave ovom temom pripadaju različitim pravcima, a zadovoljavaju se time što pokušavaju odrediti svojstva za razlikovanje igre od ostalih vidova aktivnosti ne dajući tako potpuno opisno određenje igre (usp. Duran 2001:11 – 12). Autorica Mirjana Duran u knjizi *Dijete i igra* (2001) daje opći pregled igre, kada se ona pojavljuje i kako se razvija. Opisuje igru u različitim kulturama, na primjer uspoređuje igre s područja Novog Zelanda s igrama Slavonije i Velike Britanije, te opisuje strukturu i klasifikaciju igre, ali nudi i niz teorijski utemeljenih postavki o igri kroz razne pretpostavke i pitanja koje postavlja.

Kad je riječ o igri, važno je napomenuti da se igra javlja dosta kasno u evoluciji te je učestalija, dugotrajnija i složenija kod razvijenijih vrsta. Pojava igre je također povezana s određenim tendencijama koje prati pojava učenja u djetinjstvu, izgrađuju se oblici ponašanja, ali se odnosi i na veliki broj aktivnosti. Prema riječima S. Millara (usp. *ibid.*: 11) igra je opći pojam za veliki broj aktivnosti te je termin igre “dugo bio lingvistički koš za otpatke za ponašanja koja izgledaju dobrovoljno, ali se nevidi da imaju jasnu biološku ili socijalnu upotrebu“ (*ibid.*). Promatrajući s druge strane Bruner smatra da se fenomen igre ne može „potpuno obuhvatiti jednom definicijom jer igra i igrovni elementi kulture nisu predmet proučavanja samo psihologije, već ih proučavaju i antropolozi, etnolozi, sociolozi itd.” (*ibid.*) Treba napomenuti da igra ne teži nikakvim ciljevima, već svoj smisao i ciljeve sadrži u sebi. „Kroz djetinjstvo postoji velika raznolikost i složenost igre što rezultira time da se igrovna raznolikost u literaturi najčešće klasificira kroz tri kategorije: funkcionalnu igru, simboličku igru i igre s pravilima.” (*ibid.*: 14) Funkcionalna igra se određuje kao igra s novim funkcijama. Simbolička igra odgovara predoperacionalnom mišljenju te je za Piageta oblik reprezentacije stvarnosti i jedna od manifestacija simboličke funkcije. Za razliku od prethodnih funkcija koje se odnose na djecu manje dobi igre s pravilima se javljaju tek u razdoblju od 7 do 11 godina, a zadržavaju se tijekom cijelog života, to su igre poput trčanja ili loptanja u kojima se pojedinci natječu, a mogu biti i rezultat činova odraslih koji su zastarjeli.

(usp. *ibid.*) Iz vlastitog istraživanja mogu zaključiti da su i na području Ogulinskog kraja točnije Zagorja Ogulinskog prisutne sve tri kategorije igrovne raznolikosti. Djeca dok su manja istražuju svijet oko sebe, a tako koriste i isprobavaju razne predmete koje zatim koriste i kao igračke tijekom igre što je zapravo i jedna vrsta funkcionalne igre, dok kasnije tijekom simboličke igre otkrivaju i ostale mogućnosti koje pružaju ti predmeti za igru. Također, mogu istaknuti da su i na ovom prostoru već godinama najzastupljenije igre s pravilima uzevši u obzir igre poput njivkanja, kamenkanja, lastike i trice pa do školice, nogometa, odbojke, čovječe ne ljuti se i slično gdje postoje točno određena pravila po kojima se igra određena igra.

Prema Duran (2001) svaka kultura i svaka ljudska zajednica posjeduje narodnu pedagogiju i psihologiju djetinjstva. U procesu međugeneracijske transmisije kulture te razvoja ličnosti sudjeluje bogato odgojno iskustvo „s koljena na koljeno”. Igrovni elementi predmet su proučavanja mnogih disciplina poput folkloristike, etnologije, antropologije, sociologije, pedagogije, itd., a mnoga su istraživanja igru koristila kao projektivnu demonstraciju pri proučavanju pojava različitih od igre. Antropolozi poput Tylora, Culina i ostalih i folkloristi Newal, Gomme i drugi iz 19. stoljeća proučavali su posebno igre s pravilima u svrhu proučavanja uzroka kulturne difuzije, dok su prema Duran mnogi antropolozi poput Malinowskog, Mead i Whitinga proučavali igru u okviru proučavanja socijalizacije djece u kulturu odraslih. (usp. *ibid.*) U kulturnom nasljeđu čovječanstva postoje brojni opisi igara koji se koriste kao komparativni izvori, međutim stručnjaci smatraju da nema dovoljno dobrih podataka o višestrukim aspektima igre u svijetu kao ni mogućim pravcima ljudske evolucije kroz igru. Prema određenim saznanjima bolji su podaci o igrama s pravilima nego o simboličkoj igri. Prema Whitingu (1963), djeci Nyansango crnaca u Keniji simbolička igra je gotovo nepoznata, od igrovnih aktivnosti kod njih je zabilježeno penjanje na drveće, gađanje ptica, međusobna tučnjava, razmjena udaraca i slično. Postoje podaci da se dječja igra razlikuje u kulturnim slojevima društvene zajednice. Smatra se da je tako igra kod djece nižih klasa imitativna dok studija pokazuje da se djeca iz složenih kultura koje su tehnološki, društveno i ekonomski složenije igraju više, a složenije su i njihove igre. (Duran, 1995.) Moram napomenuti da ove podatke treba promatrati i uzimati s dozom opreza ili s rezervom kako se ne bi našli u krugu rasizma.

Nadalje prema riječima Iris Biškupić Bašić (2018: 43) može se reći da je igra osnovna potreba svakog čovjeka, a upravo su igračke te koje doprinose njezinom ostvarenju. Iako nema čvrstih dokaza, može se vidjeti da su se predmeti za igru izrađivali već u kameno doba u

vrijeme paleolitika i to od kamena, kosti, zemlje, drva, a pronađeni su tijekom arheoloških istraživanja. „U zapisima arheologinje Dubravke Balen i prema sačuvanom arheološkom materijalu pronađene su igračke od keramike (gline) koje su rađene po uzoru na svakodnevne predmete. Prema njezinim saznanjima može se vidjeti da su Grci smatrali da igračke imaju veliku važnost u odgoju i razvoju djeteta.” (ibid.) Prema riječima Rendić-Miočević djevojčice su imale lutkice izrađene od drva, kosti, keramike, vosta te sličnih materijala (usp. Biškupić Bašić, 2018: 43 – 45). Također osim igračaka vrlo raširene su bile i razne igre loptom, bacanje lopte rukama ili igra nogama koja je bila jako slična današnjem nogometu (ibid.).

Prema Biškupić Bašić u vrijeme industrijske revolucije gotove igračke nisu bile dostupne svoj djeci, samo su djeca bogatijih ljudi imala kupovne igračke, dok su ostala djeca morala raditi, a u slobodno vrijeme su sami izrađivali igračke s kojima će se igrati. (ibid.) To su većinom bile igračke od prirodnih materijala (lutkice od slame, komušine, krpa, keramike, pikula itd.), a takvim su se igračkama igrala i djeca s područja Zagorja Ogulinskog. U udaljenim, šumskim i brdovitim krajevima Njemačke, Austrije, Češke, Poljske razvila se djelatnost izrade igračaka, ali njihova intenzivnija proizvodnja počinje tek početkom 16. stoljeća. Organiziranjem izrade u kućnoj radinosti te otvaranjem tvornica i sličnih institucija unapređuje se proizvodnja igračaka (ibid.: 47). Na taj način igračke postaju jeftinije i reakcija tržišta je pozitivna. „Prva tvornica za izradu dječjih igračaka spominje se 1850. godine, otvorena je u Oberseiffenbachu u Njemačkoj, a otvorio ju je Samuel Fridrich. Proizvodnja igračaka potaknula je i drvorezbare iz ostalih zemalja da se specijaliziraju za izradu igračaka.“ (ibid.) Međutim nova otkrića i tehnologije unose promjene u načinu izrade igračaka, a povećanjem proizvodnje igračaka one postaju pristupačnije sve većem broju djece. (usp. ibid.)

Napredak se u 21. stoljeću odražava i na igračkama, te se tako u sve većoj mjeri igraju virtualne igre na mobitelima, računalima, a dječje igračke postaju i dronovi. Važno je spomenuti da se i Hrvatska također nalazi među zemljama koje proizvode igračke, a temelje se na vlastitoj tradiciji te su tako drvene dječje igračke prepoznatljiv proizvod Hrvatske. „Upravo se na našem prostoru razvilo umijeće izrade igračaka u kojima se način izrade u pojedinim obiteljima prenosio iz generacije u generaciju, a zadržalo se do današnjih dana.“ (ibid.: 47–51) U ruralnim krajevima su velikim dijelom djeca izrađivala igračke uz pomoć roditelja, u školi, ali također i igračke koje su izrađivali odrasli prema uzoru na igračke iz vlastitog djetinjstva (usp.: 63).

Analiza tradicijskih igara ukazuje na manjkavost gotovih igračkaka (Biškupić Bašić prema Spajić Vrkaš, 1996). Prirodni i neoblikovani materijali koje su djeca pronalazila u prirodi: kamenčići, štapovi, šišarke, granje, šiblje, drvo, trstika i slično, bile su prvotne dječje igračke (usp. Biškupić Bašić i Kožić 1980). Hrana je bila dragocjena te je tek rijetko bila igračka, primjerice kesteni, orasi i bademi. Svoje igračke djeca su znala samostalno ili uz pomoć roditelja izrađivati od ostataka obrađenog drva, tkanina, konca, dugmadi, čarapa, konopa ili vune. Zbog neimaštine, navedenih materijala, a posljedično i igračkaka, bilo je jako malo (usp. Biškupić Bašić prema Spajić Vrkaš 1996).

Igračke kakve mi danas poznajemo nekada nisu postojale ni u ovim krajevima. Naše bake, djedovi su isto kao što kažu Biškupić i Kožić igračke izrađivali sami od materijala koji im je bio pri ruci, odnosno u većini slučajeva od materijala kojeg su mogli pronaći u prirodi (drvo, kamenčići, šiblje, ali i od krpe, vune, goveđe dlake, i slično), tako je moja baka uz pomoć njezine majke, lutkice izrađivala sama od domaćeg platna „krpe“ ili recimo lopte su izrađivali od goveđe dlake koje su skupljali s goveda dok je bila još mokra i oblikovali je u lopticu, zatim su izrađivali i lopte od krpe, starih čarapa i slično.

Prema riječima kazivačice Rože Salopek nije bilo igračkaka kakve poznajemo mi danas pa su oni igračke izrađivali sami: „Ni tega bilo..tega ni bilo da smo delali bebe tega ni bilo, jesmo bebe delali već kašnje kad sam imala desetak godin, od krpee... Smotaj krpu pa.. sveži rubac naato i to je bila beba već kad sam bila veća ...“ Ove citate sam izdvojila upravo zbog toga što tu možemo vidjeti kako su se u različitim dijelovima Hrvatske, pa i u Ogulinskom kraju kao i kod kazivanja u radu Biškupić Bašić, ali i u ostatku svijeta prije dosta godina djeca igrala sa sličnim igračkama poput lopte od dlake, bebama od krpe i slično.

U ovom dijelu prenosim dio u kojem moja kazivačica objašnjava na koji način su izrađivali loptu za igru za vrijeme dok su čuvali blago, ali i kod kuće.

„Od čega su bile te lopte s koji ste se igrali? (čuje se radio) R: Od vune. Od od dlake sa goved. Aha. R: Sa goved dlaku smo i....Jeste to sami delali te lopte? R: Sami.. jer smo češljali goveda.. i to je išla dlaka i onda smo s tega češlja dlaku ma, zemali i delali kruglice. Aha R: Smatali.. i delali smo od em krpe loptu.. od kopca, od čarape .. čarape stare šuplje zamotaj jednu udrugu i naredi loptu.. Mmh. R: I tu lopt..ta tu čarapu sveži sa koncem.. da je kruugla.. i s tim smo se igrali ni bilo lopte ove kod danas....“ (Roža Salopek)

Također u opisima Biškupić Bašić može se vidjeti da je jedna od igračkaka koja se spominje u Slavoniji *puška s kundakom i sa dvije šprije*, jednostavne izrade (Biškupić Bašić

2018: 63), a zanimljiva je činjenica da su upravo slične puške izrađivala djeca i na Ogulinskom području, točnije u Salopek Selu.

Prema riječima Ivanke Grdić igračke su izrađivali sami, ona je s prijateljima izrađivala puške od *špangli*¹¹ koje im je nabavljao njezin susjed, odnosno otac njezinih prijatelja. U to je vrijeme od negdje 1970. godine pa na dalje na djecu je veliki utjecaj imala i televizija koja se u to vrijeme tek pojavila u ruralnim područjima ogulinskog kraja pa je na taj način i ona bila inspiracija za brojne dječje igre i igračke. Inspirirani kaubojskim filmovima koji su tada bili popularni na televiziji moja mama i njezini susjedi dobili su ideju za igru te su igrali kauboja i indijanaca i izrađivali puške te lukove i strijele potrebne za igru.

„imali smo specifične svoje igre, izrađivali smo si sami.. igračke.. em susjedi o njihov tata je radil na pilani on nas je snabdjeval sa *španglama* .. od tih špangli smo si mi pravili.. ee igračke, a pošto u ono vrijeme veliki utjecaj na nas dicit je imala televizija, recimo neke serije i to.. pa smo mi glumili malo i kauboje indijance eem.. i tako izrađivali smo si te neke lukove strijelee puškee.. i tako svašta smo..smišljali smišljali smo. **Od čega ste izrađivali ovaj.. te igračke?**
K: Pa svašta s lukove smo izrađivali od drveta i od špage, strijele smo izrađivali od mm..šibe, lijeskove šibe... iii.....“ (Ivanka Grdić)

Mladi u ovom kraju o tradiciji uče dosta od svojih roditelja, djedova i baka te rodbine, ali također i u kulturno umjetničkim društvima gdje se još više upoznaju i njeguje stare pjesme, plesove, običaje i igre kroz samu igru, zabavu i druženje s vršnjacima. Prema radu „Etnopedagoški prikaz tradicijskih dječjih igara s Majevice“ (2010) tradicijska je igra povezana s pjesmom, plesom, bajkama, bacanjem kamenčića i drugim oblicima stvaranja narodne pedagogije kao raznovrstan oblik dječje aktivnosti. Postoji poveznica između igre i tradicije jer su djeca učila stare igre od svojih roditelja, baka i djedova, a to su sve igre koje su također i oni učili generacijama prije od svojih roditelja. Na taj način ta igra postaje tradicijska igra koja se već generacijama igra i prenosi na ovom prostoru.

Kroz igru djeca, ali i ostali mogu naučiti o tradiciji i tradicijskim igrama, zanatima, vještinama iz vlastitog kraja, a to im je omogućeno kroz razne radionice, prezentacije te samostalno izrađivanje igračaka. U narednim poglavljima će biti više riječi o tome.

¹¹ Špangle su kratke drvene letvice koje često služe za odvajanje dasaka ili drugog materijala složenog na paletama.

4.1. Igra i tradicija

Prema riječima J. Čapo Žmegač postmoderni teoretičari kulture kao što su James Clifford, George E. Marcus, Michael M. J. Fischer, Renato Rosaldo i drugi prepoznali bi neke od zahtjeva koje oni danas postavljaju u etnografskome tekstu i etnografiji kakvu je promovirao Antun Radić (usp. Čapo Žmegač 1997: 12). Temeljna dvojba tih antropologa je u mogućnosti da reprezentiraju kulture o kojima pišu kroz etnografske iskaze koji prevladaju velikim dijelom u antropološkoj literaturi. (usp. ibid.) To je stoga što je u njima istraživač-profesionalac, stranac u kulturi koju opisuje, preuzeo monopol nad opisom kulture. Iz njegova iskustva, na način koji se ne objašnjava, nastaje autoritativan tekst koji prikazuje istraživaču tuđu kulturu i skupinu ljudi. (usp. ibid.)

Pregled igre, zapisa o igri i igračkama u hrvatskoj tradicijskoj kulturi nepotpuno je bez navođenja doprinosa Antuna Radića. Može se reći da je već krajem 19. stoljeća Antun Radić utemeljio hrvatsku etnologiju kao samostalnu znanost upravo „svojom opširnomo upitnicom za programsko opisivanje i analiziranje tradicijske pučke kulture“ (Plas 2012: 158) te je objavio *Osnovu za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu*. Radić je u svojoj *Osnovi* oblikovao pitanja na vrlo detaljan način, kako bi doznao sve do potankosti o nekoj igri, broju igrača, predmetu s kojim se igrala ta igra, ukoliko je to bila igra s loptom od čega je bila izrađena lopta, koje je veličine, koje su to igre koje se igraju loptom, igraju li se te igre rukama ili nogama i tako dalje, tko može igrati koju igru, igraju li igru samo djeca ili mogu igrati i momci i djevojke i tome slično. Prema riječima J. Čapo Žmegač (1997: 11) „Mogli bismo reći da je Radić u nas utemeljio praksu sličnu praksi ranije američke antropologije da kazivači zapisuju podatke o vlastitoj kulturi (primjerice tako je radio Franz Boas, cf. Marcus i Fischer 1986: 71)“ Radić je postupao na sličan način: zadavao je istraživački predložak kojega su ispunjavali pismeni seljaci, učitelji i svećenici, a zatim bi ga on dopunjavao, ispitivao, provjeravao i slično.¹² Radić je etnografskom terenu pristupao kroz osnivački model koji je obilježen fiksacijom etnološkog interesa u ruralni prostor odnosno selo kao terenski standard, a predmet istraživanja prepoznaje u narodu. Na retoričko pitanje o subjektu takvog istraživanja pretpostaviti će kao: „narod? – ne misli se tu na čitav narod (...) već se misli onaj veći dio naroda, koji - recimo za sada – živi po selima, rukama radi, koji u većini ne nosi francuskoga odjela, koji nije učio nikakvih, ili gotovo nikakvih škola“ (Radić 1897: 1). I sam

¹² Čapo Žmegač, Jasna. 1997. „Antun Radić i suvremena etnološka istraživanja“ *Nar, umjet.* 34/2, 9-33. <https://hrcak.srce.hr/file/65907>

Radić primjećuje kako je taj seoski teren dosta sklizak, te da je i takav narod teško pronaći unutar samog naroda (usp. Potkonjak 2014: 20) Tako možemo reći da je Radićeva Upitnica bila dosta kompleksna te je sadržavala brojna i vrlo detaljna pitanja poput sljedeće navedenih:

„Ima li natjecanja i igara kod kojih se ističe snaga ili spretnost, npr.: bacanje kamena s ramena, rvanje (ili „vaganje“), šakanje, dizanje utega, trčanje, trka u vreći, skakanje (i preko zapreka?), natezanje užeta između dvije strane, natezanje klipa, penjane (na gladak stup ili?), gađanje u biljegu (nišan, cilj; čime – puškom ili?), utrke i igre na konju (osedlanom ili neosedlanom?; sudjeluju li u konjskim trkama posebno izvježbani takmičari – binjedžije ili?, borbe bikova, grabljenje kapica, lopte, „grad“ (igra „grada“) ili? - - - Opisati pojedinačno svaku igru, navesti njen naziv i kako se igralo nekad.“ (Radić 1936: 147).

„Koje se igre igraju loptom (nazivi?) i kako se igraju, naročito: a) od čega je lopta (npr. od goveđe ili konjske dlake, od kože popunjena vunom ili mahovinom ili?), koje je veličine i tko je izrađuje - - - b) kako se igra: baca se ili udara rukama, nogama, kakvim predmetom (štapom – kakvim, naziv?) --- c) na koji način započinje igra i koji igrač, ili koja strana, prva dobiva loptu - - - d) krije li se lopta ili se otvoreno drži - - - e) ako igraju dvije strane, da li je stalno određeno koje su to (npr. „donji“ i „gornji“ kraj sela, s jedne i s druge strane vode ili?) - - - f) da li se prilikom igranja pjeva neka posebna pjesma ili izgovaraju određene riječi (navesti ih) - - - g) koliko igra traje?“ (ibid.: 147 - 148).

„Da li se umjesto lopte igra (kamenom ili drvenom) kuglom (npr. boće ili?) ili se štapovima udara kamen, komad drveta ili kutija (kačka, gačka, kotla, pileika, piljeika, biška, prasica, prasićanje ili?)?“ (ibid.: 148).

„Za svako pojedino natjecanje ii igru navesti; a) gdje i na kavu prostoru (zatvorenu ili otvorenu, na trgu, ulici, gumnu, ledini ili?) se izvodi - - - b) tko sve učestvuje: momci (naročito priređuje li ih momačka družina), oženjeni, mlađi ili stariji muškarci ili zajednički - - - c) kojom prilikom se izvodi (na crkveni god, na svadbi, na paši ili?) - - - d) ima li nagrada za pobjednike (kakvih?) - - - e) da li se izvodi samo na selu ili i u gradu?“ (ibid.).

Radićeva Upitnica je bila od velike pomoći i meni prilikom sastavljanja pitanja i odlaska na teren, a jednim dijelom sam se i sama poslužila nekim od navedenih pitanja. Iskoristila sam pojedina pitanja jer su mi pomogla oblikovati i sadržajno obuhvatiti sve aspekte na koje sam tražila odgovore.

4.2. Važnosti igre za djecu (nekad i danas)

Iako se igra nekada smatrala kao nevažna ili manje bitna aktivnost koju izvode djeca, a ponekad i odrasli, ona to nikako nije. Djeca kroz igru postaju samostalnija, društvenija i uče o

životu, o toleranciji, uče dijeliti svoje stvari s drugima. S toga možemo reći da je igra nekada, a tako i danas jako važna u životu i razvoju svakog djeteta. Kroz brojne aktivnosti djeca razvijaju svijest o igri, ali također uče o samima sebi te o svijetu koji ih okružuje. Na taj način kroz igru djeca razvijaju i stječu razne vještine oponašanjem, ali i na vlastitoj koži kao posljedice koje izazovu vlastitim postupcima.¹³

Prije više od nekoliko desetaka godina djeca su samostalno izrađivala igračke kojima su se igrali, a koje su velikim dijelom bile i jedine igračke koje su posjedovali. Tijekom vremena pojavljuju se i gotove igračke koje su u to doba kad su se pojavile bile izrazito skupe i tek mali broj obitelji ih je mogao priuštiti svojoj djeci. U odnosu na ono vrijeme od negdje 1940. godine na dalje kad su naši djedovi i bake pa i roditelji bili djeca nije bilo mnogo igračaka, pa su igre izrađivali sami, dok današnja djeca više nemaju potrebe izrađivati vlastite igračke poput lukova i strijela ili pušaka jer postoje već gotove puške ili druge igračke kojima se mogu igrati, a koje se danas mogu kupiti po raznim trgovinama i to po vrlo povoljnim cijenama za razliku od vremena kad je moja baka bila mala curica.

Tijekom promatranja sa sudjelovanjem u igri današnje djece primijetila sam da se zapravo tek manji broj djece bilo dječaka ili djevojčica danas igra prvenstveno van kuće, kao i fizičkim igračkama, autićima, lutkama i slično već se okreću novim videoigrama u udobnosti vlastitoga doma. Igračke im jako brzo dosade, jer se često ne znaju sami zabaviti s igračkama i samo traže da im se dopusti igrati videoigre jer su obične igračke „bezveze i dosadne”, a videoigre su zabavne i plijene im pažnju jer pružaju neki novi vid igre.

„Za djecu igra predstavlja ozbiljnu aktivnost, svojevrsne odgojne sate koji djecu pripremaju, između ostaloga i za rad i radne obveze, kroz igru se pripremaju za svijet odraslih.” (Tufekčić 2010: 224) Igra je jako bitna kroz proces dječjeg odrastanja te možemo primijetiti da se i tek rođena djeca igraju svojim nogicama, prstima, a kasnije i drugim predmetima što im omogućuje da upoznaju svijet koji ih okružuje. Sva ta igra tijekom djetinjstva može pomoći djeci da kasnije u životu lakše prevladaju poteškoće ili izazove koje im donosi život. (usp. *ibid.*)

Ne tako davno, djeca su se igrala skrivajući se od odraslih (usp. Kožić 1980; Kunac 2007). Najvećim dijelom su se igrala u prirodi, prirodnim i neoblikovanim materijalom (usp. Matoković 2003). Igra je bila determinirana spolom i dobi djece. Miješanje djece različitih

¹³ Usp. <https://www.grdelin-buzet.hr/vaznost-djecje-igre/> (22.10.2021.)

spolova bilo je neprihvatljivo, najčešće zbog religioznih stavova roditelja (usp. Kunac 2007). Djeci koja su se igrala igara namijenjenih drugom spolu, dodjeljivana su pogrдна imena čime su postajali predmet izrugivanja (usp. Spajić Vrkaš 1996 prema Visković, Topić 2020: 51).

Nekada se igra također vezala i uz rad, „naši stari” su se igrali kad bi uhvatili vremena dok su čuvali blago ili dok roditelji nisu bili kod kuće, dok je danas igra odvojena od posla. Igra danas ne ovisi o slobodnom vremenu ili slično već se djeca igraju kada hoće i s čim hoće. Međutim, iako se promijenila percepcija i vrijeme ili način igre, njezina važnost je uvijek ista. Igra je i danas kao i prije mnogo godina bila jako važan faktor u životu djece jer bez igre dijete ne bi bilo isto. „Djeca kroz igru razvijaju razne sposobnosti od razvoja govornih vještina, slušanja i promatranja, praćenja uputa, razumijevanja i istraživanja različitih vrsta igara pa sve do shvaćanja pojmova odgovornosti, poštovanja i slično.”¹⁴ Iz ovoga možemo zaključiti da igra nema samo svrhu zabaviti djecu, već djeca tijekom igre razvijaju brojne sposobnosti i vrijednosti koje će im biti od koristi prilikom odrastanja.

4.3. Učenje kroz igru

Djeca već od najranije dobi počinju učiti i istraživati svijet oko sebe. Kroz sasvim obične igre djeca nesvjesno stječu znanja i iskustva koja će im biti korisna u životu. Prema kazivanju Ivanke Grdić djeca se uče međusobno poštovati i pomagati jedan drugome:

„Pa mislim da da to sam baš upravo htjela reći da mislim da s tim..kolektivnom tom igrom smo mi poštivali jedni druge i uvažavali mišljenja jedni drugih i pomagali na neki način jedni drugim dok današnja dica... em hh.. uvažavaju samo mišljenje i samo žele oni nemaju strpljenja ni sačeti na red i prepustiti nekom drugom jer ako imate jednu loptu znači nemore bit stalno u vašem posjedu morate je dijelit.. a ako imate mobitel u ruki nemorate ga dijelit.. i te vještine koje smo mi mi smo baratali i sa čekićem i sa čavlama i sa pilom ii sa stvarima koja danas dicit ne pada na pamet..da koriste ili.. ne znaju uopće kaj bi počeli s tim....tako da mislim da da da da je prije bilo puno bolje...” (Ivanka Grdić)

Pojedini stručnjaci tvrde da djeca najbolje i najlakše pamte kroz igru, a igra s drugom djecom potiče razvijanje vještina i razvoj društvenosti, ali i kreativnosti kao i razumijevanje dijeljenja.¹⁵ U sklopu projekta u ogulinskom dječjem vrtiću Bistrac odrađena je radionica kao

¹⁴ <https://www.grdelin-buzet.hr/vaznost-djecje-igre/> (22.10.2021.)

¹⁵ Usp. <https://maminamaza.com/dijete-ucenje-kroz-igru> (09.10.2021.)

i kraći etno program s ciljem razvoja osjećaja poštovanja i interesa kod djece prema hrvatskoj predajnoj i tradicijskoj baštini, te poticaj na očuvanje vlastitog identiteta.¹⁶

Program je osmišljen 2012. godine, a vodile su ga dvije odgajateljice dječjeg vrtića „koje su pratile etnografska događanja, seminare i predavanja vezana uz etno građu, iščitavale stručnu literaturu, surađivale i razgovarale s kustosom u Etnografskom muzeju te pohađale seminar etno programa u organizaciji Ethno d.o.o. Gorana Kneževića.“ (Lovrić 2020: 32) Program se odvijao u prostorijama vrtića i u sklopu projekta su sudjelovala djeca u dobi od tri do šest godina. Cijeli projekt je osmišljen zbog činjenice da sve veći broj djece ne poznaje stare običaje i navike kraja u kojem žive. Tijekom programa djeca su se upoznala s ritmičko-sportsko tradicijskim igrama: „Vozim tačke“, „Pikulanje“ i „Igra konja“, a osim igara upoznali su se i s raznim brojalicama, plesovima i rugalicama poput: „Oguline da ti nije Kleka“, „Ogulinsko kolo“ i „Lipi Ivo“. (ibid.: 32-34)

„Pikulanje je igra s pikulama ili špekulama. Za ovu je igru potrebno iskopati rupicu u zemlji. Svako dijete ima svoju pikulu i stoji u koloni. Cilj je igre s označene linije pogoditi rupu pikulom. Onaj koji pogodi rupu, može gađati tuđe pikule. Ona pikula koju pogodi, postaje njegov. Pobjeđuje je ona osoba koja osvoji više pikula. tj. ona koja izbací druge iz igre.”

Moram istaknuti da je projekt jako važan i za moj rad jer iz ovoga možemo vidjeti da se u Ogulinu i dalje radi na tome da se tradicijske igre, kao i razne pjesmice i brojalice ne zaborave, a to je najlakše postići kroz radionice s djecom. Na taj način se i djeca zabavljaju jer uče nešto njima novo, a samim time čuvamo i igre od zaborava. Tijekom cijelog projekta djeca su bila na raznim izletima poput izleta na Etno kuću u Zagorje Ogulinsko kako bi mogli vidjeti kako je izgledalo starije seosko domaćinstvo. Naravno, djeca su nakon projekta primijenila novo stečena znanja. Program se prezentirao kao predstava za roditelje i građanstvo, a osim toga sudjelovali su i u manifestacijama poput Dana Grada Ogulina, na blagdanu Župe Uzvišenja svetog Križa te na smotri izvornog folkora Karlovačke županije „Igra kolo“.

¹⁶ Usp. <https://www.bistrac.hr/2019/11/21/produljeni-boravak-bistrac/> (12.01.2022.)

4.4. Igra i mašta

„Nekada se smatralo da je mašta nezreli način pomoću kojega djeca bježe od stvarnosti u neki svoj svijet, ali danas se to mišljenje promijenilo. Danas se smatra da mašta pomaže djeci u rješavanju problema, razumijevanja novih stvari, ali i novog iskustva jer dijete ne uči samo iz onoga što je već i iz toga što želi biti.“¹⁷ Maštanje dopušta djeci kontrolu nad nekom situacijom te tako na primjer djeca često imaju i izmišljene prijatelje koji su tu samo kad oni to žele.

Maštanjem djeca stvaraju nove igre, nadograđuju igre koje su već negdje vidjeli ili igrali te ih prilagođavaju sebi i svojim željama i potrebama. Djeca dok maštaju imaju svoju slobodu, bilo to zamišljanja nekog prijatelja ili nešto sasvim drugo, prilikom čega i oni sami uče, ali se i osjećaju sigurnije. Maštanjem djeca stvaraju sebi percepciju o nekoj stvari kako to oni žele i zamišljaju, a često to opisuju vrlo slikovito i detaljno.

4.5. „Igra iz djetinjstva naših baka”

U ovome dijelu biti će riječ o igrama koje su se igrale na području Zagorja Ogulinskog, a koje su se prenosile generacijama, „s koljena na koljeno“. Tako mogu reći da zapravo i svaki grad ili svako mjesto, selo imaju svoje tradicijske igre koje se uglavnom prenose usmenom predajom. Možemo reći da tradicionalne igre ne samo da nisu nestale, već su vremenom i tijekom generacija evoluirale u nove verzije. Tradicionalne dječje stare igre iz prošlosti često su definirane kao igre koje su se igrale s malo predmeta, a koje djeca uče od druge, uglavnom starije djece i te igre se igraju većinom bez pisanih pravila. Takve igre obično igraju u prosjeku djeca u dobi od 7 do 12 godina. I na portalu „Risnjak” možemo vidjeti da su se dječje tradicionalne igre prenosile s djeteta na dijete, s koljena na koljeno i to usmenim putem odnosno od usta do usta, a veliki dio tih igara je uključivao nekoliko značajki u različitim omjerima, a to su: „fizička vještina, strategija, šansa, ponavljanje obrazaca, kreativnost i vrtoglavica.”¹⁸

¹⁷ <https://mala-skola.com/igre-i-aktivnosti-za-razvoj-maste-kod-dece/> (07.11.2021.)

¹⁸ Usp. <https://www.risnjak.hr/stare-igre-iz-proslosti/> (07.10.2021.)

Prema kazivanju Rože Salopek na području Desmerica, Zagorja Ogulinskog te ogulinskog kraja djeca su se većinom igrala u predškolskoj i školskoj dobi od 10 do najviše 15 godina jer tada bi već bili radno sposobni i za njih je vremena za igru bilo sve manje. Nisu se više „smjeli” igrati, već bi morali raditi s roditeljima na njivama, u šumi ili što je već u tom trenutku trebalo, ali to je ipak ovisilo od obitelji do obitelji i količini posla koju su morali obavljati. Također prema kazivanju Ane Grdić saznajemo da u vrijeme kad je ona bila djevojčica, djevojčice su već u ranoj dobi morale učiti plesti čarape, kape, štrikati, našivati i slično.

„Naši stari” su igrali razne igre koje su se prenosile s generacije na generaciju, bilo od strane vršnjaka ili braće i sestara, roditelja, a neke od tih igara su: kamenkanje, njivkanje, klinčanje, prasičanje, lastika, klisanje, steljkanje, itd. Igre koje su igrali ovisile su također i o godišnjem dobu, prostoru za igru te prirodnim resursima kao igračkama. Prema riječima Ivanke Grdić u proljeće i ljeto bi se igrali većinom van kuće: „kad je bilo lipo vrime i u proljeće i u ljeto to smo provodili ono sto posto vani, nismo u kući opće imali ni nikakve igre... ee imali smo.. to sam već rekla igre skrivice.., graničar nešto, a imali smo specifične svoje igre, izrađivali smo si sami... igračke...”

Kako je ovo kraj u kojemu zimi ima dosta snijega nije čudno što su zapravo i sanjkanje, grudanje i skijanje i druge aktivnosti na snijegu upravo jedne od mogli bi reći tradicijskih igara koje djeca svih generacija igraju u ovom kraju čim padne prvi snijeg. Prema riječima kazivačice ovo su neke od igara kojih su se igrale:

„...u zimi smo većinom se sanjkali.. ii jako interesantno nam je bilo u moje vrijeme je bilo jako puno sniga.. pravili smo tunele, pravili smo grudobrane od snijega ..znači grudali smo se eeem delali smo iglu' ... To smo lopatama trpali velike količine snijega na hrpu onda smo to dobro ulupali da bude tvrdo, onda smo unutra iskopali rupu.. pa smo si upalili svijeću unutra da nam bude toplo, stavili smo mamine domaće tepihe.... i tako mama nam je čak tila skuhati čaj, to nije bila igra ali eto da se ne smrznemo. ...“ (Ivanka Grdić)

Osim vanjskih igara u snijegu djeca su se igrala i u kućama. Tada su većinom igrali igre poput trice ili su se igrali lutkicama, curice su učile plesti čarape, štikati, presti i slično.

4.6. Suvremeni kontekst igre, igranja i igračaka

Ukoliko pogledamo igru današnje djece, možete primijetiti da se ta igra uvelike promijenila u odnosu na prošlost te je povezana sa suvremenim načinom života. Došlo je do promjene vremena za igru, ali i prostora u kojemu se djeca igraju kao i načina dječje igre. Igra je postala institucionalizirana, postala je dio institucije u kojoj se djeca igraju, bila to škola, vrtić i slično. Međutim, upravo iz primjera dječjeg vrtića možemo vidjeti da se već i djeci vrtićke dobi, od tri do nekih šest godina pokušavaju približiti elementi tradicijskih igara u cilju upoznavanja djece sa narodnih stvaralaštvom i ljubavlju prema hrvatskoj predajnoj baštini. Djeci se zatim kroz razne priredbe i događaje omogućuje prestavljanje stečenog znanja i vještina. Danas djeca sa sela sve većim dijelom kreću u vrtiće gdje uče neke nove igre što starije generacije nisu imale prilike jer u njihovo vrijeme nije bilo vrtića i sličnih institucija već su bili prepušteni sami sebi i svojoj mašti. Primijetila sam da su suvremene igre nekim dijelom i odvojene određenim vremenom u kojem se djeca igraju. Igre su danas također velikim dijelom okrenute tehnologiji kao i računalnim igrama, a djeca se sve manje igraju na otvorenom, a imaju i različit pogled i odnos prema igri. Tijekom promatranja sa sudjelovanjem u igri s djecom predškolske i školske dobi primijetila sam da oni drugačije gledaju na igru nego što sam ja gledala i moji vršnjaci dok smo bili njihove dobi. Za nas je igra bila dio svakodnevice, a igrali smo se svega što sam padne na pamet i igrali smo se većinom vani osim, ako nam vrijeme nije dopuštalo. Koliko sam uspjela primijetiti i čuti od roditelja, dobar dio njihove današnje djece školske dobi starijih od deset, dvanaest godina preferira igru u udobnosti vlastitoga doma, društvene igre kao i videoigrice jer se tako igra veliki dio njihovih vršnjaka i možda je to razlog zbog kojega i oni onda biraju takav način igre.

S druge strane, prilikom igranja sa djecom školske i predškolske dobi primijetila sam da se oni i dalje igraju igrama koje sam i ja igrala u njihovim godinama, ali u malo modernijoj verziji. Tijekom našeg druženja igrali smo „čovječe glupiraj se“, što je zapravo samo moderna inačica starog „čovječe ne ljuti se“. U toj igri su pravila gotovo ista, slična kao u „čovječe ne ljuti se“, samo što se u ovoj novoj igri igrači zabavljaju i objašnjavaju razne zadane pojmove te rješavaju zadatke u kojima se vrlo često i glupiraju što je zapravo i smisao te igre. Igra se igra u parovima, a može se igrati i u skupinama od nekoliko igrača. Igra sadrži kartice na kojima su pojmovi koji se objašnjavaju kroz pantomimu, kartice sa zadacima glupiranja (na primjer „uzmi partnera za noge i glumi da voziš tačku“, „oponašaj slona 10 sekundi“, „propusti jedno bacanje i pravi se da spavaš dok ne dođe red na tebe!“ i slično), kartice na

kojima se pojmovi objašnjavaju kroz crtanje, ali i kazneni zadaci. Osim te igre igrali smo se i školice, koja je imala još dodatnih polja i dijelova kroz koje smo šetali, skakali i slično, slagali smo puzle, a igrali smo se i s lutkicama i autićima. Iz ovih primjera sam zaključila da nisu sva djeca ista i da se djeca različitih uzrasta igraju i zabavljaju na drugačije načine. Primijetila sam da dječaci školske dobi igraju većinom nogomet ili videoigrice poput Minecrafta ili igrice u kojima se puca i ubija, dok se djevojčice igraju i dalje društvenim igrama.

4.7. Igre u digitalno doba

Posljednjih godina možemo primijetiti da digitalizacija kao i računalne igre postaju svakodnevnica kao i jedan od najpopularnijih oblika zabave ne samo mladih već svih dobnih uzrasta. Možemo reći da razvoj računalnih igara započinje ne tako davno, sredinom 1948. godine i to izumom „zabavne naprave od katodnih cijevi“, a prva računalna igra koja je bila dostupna javnosti napravljena je 1958. godine, njezin autor bio je William Higinbotham, a zvala se *Tennis for Two*. (Gligora Marković, Antić i Rauker Koch 2013) U digitalno doba spol i godine kod igre ne igraju ulogu, a igranje tih igara može se odvijati na računalu, mobitelu, tabletu, laptopu itd. I računalne kao i društvene igre može igrati više igrača, ali i jedan igrač, na jednom računalu ili puno češće umrežavanjem više računala. Društvene igre koje su se nekada igrale u fizičkom obliku poput kartanja, društvenih igara i slično danas možemo igrati i putem računala, mobitela i ostalih aparata, a umjesto drugog igrača ili suparnika igrate protiv računala koji preuzima ulogu suigrača u igri. Računalne igre omogućuju trodimenzionalni prikaz igre na ekranima s audio efektom, a razlikuju se od ostalih igara, upravo po programiranim pravilima. „U svakoj igri postoje pravila, ali nisu toliko stroga te su često podložna izmjeni unutar igre, dok je računalo igrač i suigrač koji strogo algoritimizirana pravila provodi dosljedno i bez iznimke.“ (Kovačević 2007: 51)

Današnje generacije se susreću s tehnologijom i videoigrama već od najranijeg doba, mala djeca gledaju crtiće s mobitela ili tableta bez ikakvog problema, igraju igrice te razvijaju nove vještine koje na primjer našim bakama i djedovima nisu bile moguće.

Digitalne igre imaju i svojih prednosti i mana. Postoje razne vrste računalnih igara kroz više žanrova poput „edukacijskih, avanturističkih, akcijskih, simulacijskih igara, igranja uloga, strategija u realnom vremenu i slično”.¹⁹ Postoje igre poput utrka autićima, igre zubara,

¹⁹ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=68642> (02.05.2022.)

gradnje vlastite farme, pečenja kolača, igre tenisa, nogometa i raznih drugih koje su prilagođene raznim dobnim i spolnim skupinama. Prednosti digitalnih i računalnih igara su igra iz udobnosti vlastitoga doma s igračima koji se nalaze na nekom sasvim drugom udaljenom mjestu ili protiv računala koji ima funkciju da zamjeni suigrača. Digitalne igre imaju i nedostataka, a to je što najvećim dijelom zaokupljaju djecu u svom slobodnom vremenu, a samim time se djeca sve manje međusobno družu u stvarnom svijetu. „Računalne igre se promatraju također kao mediji koji stvaraju ovisnost te često potiču nasilno i devijantno ponašanje kod djece i adolescenata”. (Kovačević 2007: 52) Igrom računalnih igara djeca se sve više udaljavaju jedan od drugoga. I sama sam nekoliko puta imala priliku vidjeti skupinu djece kako sjede zajedno na klupicama oko škole i svatko od te djece tipka po svom mobitelu, bilo da u većini slučajeva igra igrice ili lista neku od društvenih mreža. Mogu reći da tehnologija koliko je dobra toliko i šteti djeci i udaljava ih jedne od drugih.

5. IGRA U MEĐUGENERACIJSKOJ PERSPEKTIVI

Igra se kroz generacije dosta mijenjala, ali neke od igara su se zadržale i do današnjih dana. Vrijeme je učinilo svoje, mnoge stare igre su nestale ili su se tijekom vremena i generacija izmijenile. Starije generacije su igre većinom igrale u skupinama od nekoliko igrača, dok se današnja djeca velikim dijelom igraju samostalno. Djeca su se prije igrala kad bi uhvatili vremena između poslova koje su morali obavljati ili ako je bila prilika i dok su radili, čuvali stoku, ali najviše dok roditelja nije bilo doma jer bi tada jedino bili slobodni za igru. Prema riječima kazivačice u njezino vrijeme se nije moglo igrati bilo kada jer za to jednostavno nije bilo vremena pa bi se igrali kad bi stigli i riješili obaveze koje su im bile zadane ili kad njihovih roditelja ne bi bilo kod kuće, kao što možete vidjeti u nastavku.

„R: Jee, kad ni bilo roditelji doma.. onda smo se igrali..jer to nam je bilo sve..sastani se nas četiri pe šest i onda se s tim zabavljaj igraj dok mama dojde il .. il iz grada sa sajma il sa njive il ...

Jeste li se igrali i kad ste blago čuvali?

„R: Jesmo.. jesmo kad smo blago čuvali igrali smo se isto tega, lovice i .. iii ... najviše smo se igrali lovice, ni bilo ni igranja sa blagom jer blago je išlo na pašu daaleko.. Mi smo išli na pašu preko petnajst kilometri od kuće...toteka nisi ni mogal se igrat, a blaga puuno. Svaki imal po dvajspet koz po petnjast ovac četvero goved..totek ni bilo igranja moral si pazt na ta goveda i zavraćat i čuvat.. a vukovi je bilo. Tako da ni bilo baš igranja kad smo blago čuvali.“
(Roža Salopek)

Igra je u suvremeno vrijeme postala individualna i odvojena od vremena rada. Današnja djeca se mogu igrati kada žele i s čim žele jer im današnje mogućnosti to dozvoljavaju. Došlo je do promjene u svakodnevicu, promijenio i se način života, došlo je do velikih promjena što zbog odlaska na posao, u grad. Sve to je dovelo do modernizacije, a samim time igre nisu više samo fizičke igre koje se mogu igrati kod kuće ili vani u prirodi sa društvom i predmetima koje pronađete, već su dostupne brojne gotove igračke, a i računalne igre. U suvremeno vrijeme dolazi do pojave novih institucija, vrtića gdje djeca uče neke nove vještine, a i igre. Djeca i mladi imaju neki drugačiji način zabave nego što je to bio slučaj nekada. Sve više današnje djece i mladih se okreće i videoigramima koje igraju sa svojim vršnjacima ili drugim igračima iz udobnosti svoga doma, a da pritom ni ne vide osobu s kojom igraju igru što je prije bilo nezamislivo. Tehnologija se u posljednjih stotinjak godina drastično promijenila i današnjoj je djeci otvorila puno više mogućnosti. Napredak i razvoj tehnologije su omogućili mnogo toga za djecu, ali im na neki način i ograničavaju dječju

slobodu i priliku da budu djeca, da se istinski zabavljaju. S pravom mogu reći da današnja djeca imaju mnogo igračkaka, ali vrlo često se događa da se ne znaju igrati kao što su se djeca nekada igrala u skupinama i dijelila igračke već se samo individualno igraju sami sa sobom.

Nekada su djeca učila i samostalno izrađivati igračke i smišljala su razne igre koje su igrali, ponajviše u skupinama jer nisu imali drugih mogućnosti, dok današnja djeca nemaju tu potrebu da si izrađuju igračke za igru jer su im danas igračke lako dostupne. Prije se igralo s predmetima koji su bili dostupni u prirodi, djeca su se igrala u većinom skupinama, ali svakom generacijom se to mijenja. Tako možemo vidjeti da su naši djedovi, bake igrali igre poput *kamenkanja* koju već ni naši roditelji nisu igrali jer su se već u to vrijeme pojavile neke igračke poput beba ili autića i slično, ali su se i dalje igrali velikim dijelom u prirodi i smišljali neke svoje igre po uzoru na nešto što su vidjeli na televiziji ili čuli, ili pak igre iz vlastite mašte. Mi danas imamo toliko gotovih i nametnutih igri kao i igračkaka da više gotovo ni nemamo potrebe za osmišljavanjem svojih novih igri.

Kako se mijenja vrijeme u kojem živimo tako se mijenjaju i igre, neki dijelovi igre ostaju slični dok se drugi nadograđuju i mijenjaju. Međutim, iako se igre kroz generacije mijenjaju neke igre poput „školice“ su ostale su vrlo slične i dan danas. „Školica“ se prije nekoliko desetaka godina igrala na zemlji jer su jedino tako mogli grančicom ocrtati kockice, dok mi danas crtamo raznim kredama u boji što je samo jedna od razlika u toj igri. Možemo reći da se i stari i mladi i dalje mogu igrati zajedno i učiti se raznim igrama, ali mogu i mlađe generacije naučiti pokoju igru iz njihove mladosti. Tako na primjer stariji uče mlađe neke igre iz svoje mladosti, a u isto vrijeme uče i nove popularne igre mladih i djece. „Naši stari“ i su se velikim dijelom igrali kad bi ulovili malo vremena dok roditelji nisu bili kod kuće ili dok su čuvali blago na paši. Danas se djeca igraju većinom kad god požele ili dobiju želju za igrom ukoliko nemaju neku drugu obavezu poput odlaska u školu ili vrtić, a nakon toga su opet slobodni jer nemaju obvezu rada s roditeljima. Stariji često prepričavaju svojoj unučadi igre koje su oni igrali kad su bili njihovih godina, a zatim i unuci pokušaju bake i djedove naučiti neku sada aktualnu igru kao što možemo vidjeti na dolje prikazanoj slici. Igračka sa slike naziva se „POP IT“ ili „push bubble“, inače je namjenjena za mlađu djecu, jarkih je boja, a pogodna je za i učenje boja. Međutim baka i njezina praunučica igraju neku svoju verziju igre, poput tko će brže pristisnuti mjehuriće u svojim redovima i na taj način pobjediti i slično bez strogih pravila.

Slika 1. Prabaka i praunučica igraju modernu igru „POP IT” (vlastita slika)

6. IGRE „NAŠIH STARIH“ (Kamenkanje, klisanje, prasičanje, njivkanje...)

Igre „naših starih“ su narodne igre koje su igrali naši pretci, djedovi i bake, a karakteristične su za Zagorje Ogulinsko. Igre koje su većinom igrali su kamenkanje, klisanje, prasičanje, njivkanje, lovice, kozaljka, mlin, okreni se buvo, trica, igra ženidbe, puckanje, steljke itd. Igre koje se ovdje opisuju su velikim dijelom „zaboravljene“ igre koje se danas ne igraju, a mladi su za njih jedva i čuli. Sve ove igre sam zabilježila tijekom razgovora s kazivačima, a opisati ću ih u nastavku. Igre ću opisati u nekoliko rečenica. To su igre koje su se nekada prenosile usmenim putem, s generacije na generaciju, ali su u međuvremenu kako vrijeme prolazi lagano otišle u zaborav. Te igre su se igrale koristeći se predmetima iz prirode, kamenčićima, drvenim klinčićima i slično, a igrale su se najvećim dijelom u prirodi, na livada ili u šumi, dok su se novije igre poput *trice* i *zavoda* igrale u kućama. Za te igre nije bilo potrebno puno rekvizita, a pravila su se usmeno prenosila i poštovala. U tim igrama je bila bitna vještina, spretnost, ali ponekad i sreća. U nastavku slijedi kratki opis pojedinih navedenih igara koje su se igrale. Tijekom opisa neću ulaziti u detaljnu analizu svake igre.

Kamenkanje

„R:... iii kamenkali smo se, tote su bila dva diteta...u kamenkanju... imali smo svaki pet kamenčići i to smo bacali uzrak i lovili.. aa ako ne uloviš izgubiš... bilo je pet kamenčići.

Klinčanje

„K: Ivan P: Na na zemlji, na zemlji se izreže jedna pločca, površina... ovaaj..oko ograđeno oko okopana zemlja na sredini je trava .. i u.. tuj u sredini, u sredini bilo gdje te, te površine zabi klinac uuu zemlju. I sad svako je imao svoj nož, kod svoj, jedan nož je kružil oko.

K: Danica: Drveni klinac.

K: Ivan P: Svaki seb je rezal deb.. tee zemlje.

K: Ivan R: Zemlje.

K: Ivan P: Ali ni smil pogodit taj klinac. .. Onaj koji je pogodil taj klinac, on zemlju koju su sabrali svaki zase, je bilo balanje uu.. gađanje u tega koji je pogrešl..

Il je druga igra bila.. ovaj... ee e klinčanje.. ko je zarezal u taj klinac... zabl se u zemlju bilo gdje kadi je ostalo to od te zemlje.. i onda je moral najt.. ii zubi izvuć iz zemlje.

K: Ivanka: I taj je bil onda pobjednik jel.. il je bil kažnjen? (Žamor)

K: Ivan R: Ne ne kažnjen.

K: Marija: Kažnjen.

K: Josip P: Taj je bil najgori kaj je.

K: Danica: Taj je moral zubima...

K: Ivan P: Zubima izvuć iz zemlje. Ehem.“

Njivkanje

„R ... nacrtala se je jedna kocka zemlje .. ko kod njiva.. i u to se je .. zab zabijal drven klinčić, al ovi drugi nisu zna nisu smili znat kadi je ovaj klinčić zabl i onda se je ta njiva rezala s nožom... i dok najdeš klinčić .. kad najdeš klinčić pučeš ga sa zubi van...“

Trica

„I:...I tako, tricicu koju smo si sami crtali na papiru em dvije ekipe jedna je imala za figure fažol druga je imala kukuruz, i ko prije sakupi u jednom redu tri ista.. dobiva bodove i tako jede onom drugom protivničkom te njegove.. figurice i ko mu pobere sve taj je pobjednik.“

Prasićanje

„A: Muški su igrali... (zvukovi u pozadini)d ter, divanili su da teraju prasicu... to.. bil je na sredini jedan kot.. kao jama, to se zvalo kotal i četiri su bila cilja.. sa strane.. i onda teraj jednu... na naredi jednu mhh jedno drvo nađi okruglo i to su terali u u toj u sredinu u taj kotal... i koji kad to, zađe u nutra, onda ovi svi letu u cilj, al jedan ne, jedan opet ponovo onda, taj koji ne... ne pogodi u taj cilj u čoške ... taj onda opet mora terat.. oni su govorili prasicu, tu, to drvo...“

K: Ivan P: I svaki, i svi su igrači imali palcu.. i jedan je bil, jedan je moral biti koji nije imal taj cilj okolo...i sad on je, on je tu palcu trebal.. tu prasicutrebalo zagnati u taj kotal, a ovi svi drugi su palcami branli nisu, nisu ovaj dopuštali da ta prasica zajde u taj kotal... A ako je on uspjel zagnat taj kotal, svi mjenjaju svoj, svoj taj cilj okolo i opet jedan ostaje bez tega cilja.. uu koje imal svoje taj... tu rupu.. sporednu jednu sastrane... I onda kad je dosadilo nekom ako ni uspjel dugo vremena zagnat tu prasicu.. u u kotal ... ni til igrat više dalje al je sljedica ka.. kazna, svi igrači su palce smetali na taj kotal, podložli su oganj, borovicu metnili, zapal'li i on je moral leć na taj oganj...Heh to je bila kazna (smijeh) ugrijalo ga je obrijalo ga je (smijeh).

Okreni se buvo

K: Ivanka: Bilo je.. onoo.. okreni.. .K: Ivica R: Okreni se buvo. K: Ivanka: Okreni se buvo, a to smo najviše vol'li, okreni se buvo, neću, dokle, dok Ive ne poljubi Maru. (smijeh)

Zahod (novija igra – iza 90-ih)

*„D: A naći to je bilo eem špil karata.. c onako razvuci po stolu.. u jedan krug u veličini ajmo reć ko tanjura za juhu il tako nešto zavisi kako kada šire uže nije bilo bitno.. ee i onda stavljamo dvije karte.. četiri karte su išle..u obliku piramide je to moralo izgledat. ... I onda se stavljala gore karta i sada stavlja vučeš ispod kartu i moraš pazit kao da se taj špil ne sruši od te četiri karte. **Aha.** I ako se sruši kao pal si u zahod ono. Tako je bilo.**Da da.** I onda je bilo.. koliko je gore karata složeno bilo toliko ćeš godina kao smrdjet i tako...“*

7. IGRA IZMEĐU TRADICIJE I SUVREMENOSTI

Kao što sam već ranije navela u definiciji tradicijskih igara to su igre koje se godinama prenose s generacija na generaciju, a specifične su upravo za mjesto iz kojeg potječu. Tradicijska igra pripada nematerijalnoj kulturnoj baštini, prenosi se međugeneracijski, a najvećim dijelom usmenim putem. „Tradicijska igra egzistira kao jedan od izraza kulturnog identiteta i načina prijenosa kulturnih elemenata – vrijednosti, normi, jezika, ponašanja i artefakata“ (Visković 2020: 51).

Promjenom načina življenja mijenja se i percepcija tradicijskih igara, one se mijenjaju u skladu sa modernizacijom i pojavom novih suvremenih igri, čime dolazi do promjene tradicijskih igara ili u nekim slučajevima i do njihovog nestanka. Promjene u načinu života osjete se i na igri pa tako djeca danas mogu i moraju ići u školu dok nekada škola nije bila obvezna, a djeca su često umjesto odlaska u školu bila primorana čuvati stoku i obavljati neke druge poslove, a da se pritom zabave su smišljala neke igre. Današnja djeca od malih nogu kreću u vrtiće gdje se susreću s igrom u za njih nepoznatom prostoru i s nekim drugačijim pravilima i pristupima nego što je to bio slučaj s igrom koju su poznavali naši stari. Djeca na taj način uče i razvijaju se kroz igru, sudjeluju u raznim radionicama gdje se ujedno i uče djeljenju i igri u skupini sa drugom djecom. U novije vrijeme možemo vidjeti i kako se sve veći broj škola, ali i vrtića okreće tradicijskim igrama i programima u kojima djeca imaju mogućnosti upoznati se s tim igrama. Na primjeru dječjeg vrtića Ivana Brlić Mažuranić iz Slavonskog Broda možemo vidjeti da su djeca u sklopu programa imala priliku upoznati se s igrama i običajima Brodskog Posavlja kroz društvene igre “ko će brže, ko će bolje“, igre na sjedeć, itd. te dječje pjesmice (igre biranja), a u igrama su djeca koristila i razne tradicijske igračke izrađene od prirodnih materijala i plodova,²⁰ a kao što sam već i navela ranije u radu takav primjer imamo i u ogulinskom vrtiću.

„Mnogi tvrde da se današnja djeca i mladež ne znaju igrati, ali također i da igra više nije ono što je nekad bila. Mnogi tvrde da su djeca nekada provodila puno više vremena vani, na igralištima i parkovima. Igrali bi igre poput skrivača, lovice, graničara itd., dok današnja djeca nemaju potrebe za tim jer imaju na raspolaganje sve moguće igračke u vlastitom domu, od autića, lutkica do društvenih igrica i videoigraca.”²¹ Jednim dijelom se slažem s

²⁰ Usp. <https://www.djecji-vrtici-sb.hr/index.php/organizacija/djecji-vrtic-pcelica/938-tradicijske-igre-i-obicaji>, (11.01.2022.)

²¹ <https://zena.rtl.hr/bolja-ja/trudnoca-i-majcinstvo/djecja-igra-nekad-i-danas-sto-se-promijenilo-i-je-li-to-dobro-za-nasu-djecu-3307294e-1410-11ec-bf88-6e13695cb673> (10.11.2021.)

navedenom tvrdnjom jer sam i sama primijetila promjenu u igri. Tijekom odlaska na teren sam zaključila da djeca različitih uzrasta i spola igraju različite igre. Djeca igraju i igre poput lovice, sakrivača i drugih spomenutih igara, ali i računalne igre, a to sve ovisi o navikama i željama pojedine djece kao i o njihovom uzrastu. Svako dijete odlučuje za sebe kako i na koji način se želi igrati. S druge strane trebali bismo se zapitati zašto je to tako, jer djeci nije uskraćena sloboda igranja na ulicama, parkovima, livadama već je to vlastiti izbor koji stvara svako djete za sebe.

Igra je od davnina sastavni dio života svakog djeteta, možda je upravo zbog toga vežemo za djetinjstvo i predškolsku ili školsku dob djece. Igre su se tijekom vremena mjenjale, ali ne i smisao koji igra ima za djecu. Djeca se kroz igru zabavljaju, ali i uče i spoznaju nove stvari. Kod tradicijskih igara možemo reći da je glavno to što su se one većinom prenosile s generacije na generaciju, mlađa djeca su igre učila od starije djece i od svoje braće i sestara. Jednim dijelom je to prisutno i danas kod igara poput *lastike*, *sranjice* (sakrivača) koje se još uvijek prenose generacijama na mlađu djecu. Nekada su se igre igrale većim u skupinama i nije bio bitan broj djece, nije se određivalo koliko djece može igrati nego bi igralo onoliko djece koliko ih je bilo, dok se danas sve to mijenja i igra iz grupne prelazi većinom u individualnu igru ili igru dvoje, troje djece. Velika je promjena i u tome što su se prije djeca na selu igrala većinom vani u prirodi, po šumama, na cestama itd. Uglavnom na otvorenom prostoru, a ponekad i dok su obavljali poslove poput čuvanja blaga, dok se suvremene generacije većinom igraju u svojim domovima samostalno te možemo primijetiti da je igra današnjice odvojena od vremena rada te djeca imaju veću slobodu igre. Suvremene igre se ne razlikuju od tradicijskih samo po prostoru gdje su se igrale, broju igrača i slično, već se razlikuju po tome što je modernizacija i tehnologija u moderno vrijeme udaljila djecu jednu od drugih. Tako danas imaju djecu koja igraju računalne igre samostalno ili s drugom djecom putem mobitela, tableta, laptopa, a da nisu ni svjesni svoje izoliranosti takvim načinom igre.

Tradicijske igre imaju specifična pravila koja se moraju poštovati pri sudjelovanju u igri. Neka pravila su bila osnovna i nepromjenjiva, a poneka su bila i dogovorena prema željama i potrebama dionika igre. (usp. Visković prema Duran 2001.) Tradicijska igra je na taj način bila sredstvo prijenosa osnovnih vrijednosti, društvenih normi i prihvatljivih ponašanja, načina distribucije moći i rješavanja problemskih situacija. (usp. Duran prema Visković 2020:

52) Tradicijske igre promiču zajedništvo, suradnju i povezanost među djecom. U suvremenom društvu igra je sve češće individualizirana i socijalno siromašna te sve rjeđe susrećemo djecu u zajedničkoj igri na otvorenom (usp. Visković 2020: 52 prema Margetić 2009; Kovačević i Opić 2014; Vasileva i sur., 2018).

8. TRADICIJSKE IGRE U FOLKLORNOJ IZVEDBI

U Ogulinskom kraju se već dugi niz godina čuvaju i njeguju tradicijske igre koje su se nekada igrale na ovim prostorima. Cilj očuvanja starih igara i narodne tradicije nije samo njihov opstanak već i želja da nove generacije nauče ponešto iz vremena „naših starih“.

U Zagorju Ogulinskom 7. lipnja 1992. godine osnovano je Kulturno umjetničko društvo „Sv. Juraj“ Zagorje Ogulinsko“ na inicijativu prof. Ivana Puškarića i Mate Bertovića te uz podršku mještana osnovana je osnivačka skupština Kulturno umjetničkog društva. Kroz svoj rad Društvo njeguje i čuva kulturnu baštinu svoga kraja, od početka djeluje kroz četiri sekcije: izvornu, folklornu, tamburašku i sekciju rukotvorina. Od 1997. godine djeluje i dječja sekcija na inicijativu Gordane Bertović. Danas društvo broji oko 80 članova u pet sekcija, a osim očuvanja bogate tradicije KUD dugi niz godina organizira i dočke sv. Nikole, podjele darova djeci nižih razreda, a djeluje i kao suorganizator proslave blagdana Sv. Roka na Liščevki. Članovi izvorne sekcije uz izvođenje starih zagorskih pjesama i kola prikazali su i dokumentirali i više starih običaja: kupovanje sluga za Jurjevu, prelo, obradu lana, kiseljenje zelja, čijanje perja, košnje, žetve i vršenje žita. (usp. Puškarić 2019: 118)

Slika 2. Prelo (fotografija KUD –a Sv. Juraj Zagorje Ogulinsko)

KUD Sv. Juraj Zagorje Ogulinsko svake godine sudjeluje i na smotri izvornog folklor Karlovačke županije „Igra kolo” koja se održava u Ogulinu, a čiji je cilj očuvanje povijesne i kulturne baštine Karlovačke županije gdje se svake godine bira i prikazuje neki novi običaj.

Postoji niz faktora koji dovode do toga da se brojne ljudske zajednice međusobno razlikuju, tradicionalan način života tipičan je za određenu zajednicu. Takav način života određen je i teritorijalnim okvirima, a opisuju ga karakteristike poput razine materijalnog razvoja, jezika, pismenosti, formalnog školovanja itd. (Duran, 1995). Prema Duran uz edukativna znanja i prakse narodne pedagogije veže se stvaralaštvo odraslih namijenjeno djeci (folklor za djecu). Prenosi se s generacije na generaciju, fiksirano je u određenim aktivnostima ili tekstovima, a obogaćuje komunikaciju odraslog i djeteta. Postoji posebna grupa u kojoj se djeca javljaju kao stvaraoci, posrednici i prenosioci, a pripadaju dječjem folkloru, dječjoj tradiciji i dječjoj subkulturi. „Stvaranje, prenošenje i mijenjanje igara vid je stvaranja dječjih proizvoda, dječje kulture koju oni održavaju i prenose iz generacije u generaciju u okviru svoje tradicije. M.V. Osorina pored dječjeg folklor razlikuje i dječju tradiciju.“ (ibid.) Duran smatra da dječjoj tradiciji pripadaju znanje igara i njihova pravila, norme ponašanja, oblici djeljenja uloga u igri i slično dok dječji folklor određuje kao način objektivizacije dječje tradicije. Dječji folklor se javlja kao materijalni nositelj elemenata dječje tradicije koja je fiksirana u korpusu tekstova, šala, igara itd. (usp. ibid.) Djeca u folkloru uče o tradiciji svog kraja kroz igru i zabavu, pjevanjem pjesmica, igranjem brojalica i plesanjem kola.

Slika 3. Prikaz stare dječje igre (fotografija Kud-a Sv. Juraj Zagorje Ogulinsko)

U pokušaju očuvanja tradicije i igara danas nam uvelike pomaže i tehnologija pomoću koje se sve te igre mogu snimiti i zabilježiti kao trajna uspomena od zaborava. Tu možemo vidjeti na koji način se mijenjaju igre danas u odnosu na nekada. Iz kojeg razloga je došlo do toga da se igre koje su nekad igrala djeca, danas prikazuju u izvedbama folklora ili po inicijativi mjesnih odbora igraju na raznim proslavama poput igara koje se igraju tijekom proslave Svetog Roka u Zagorju Ogulinskom, a danas ih pored djece igraju i odrasli ljudi. Mogu reći da se te igre njeguju velikim dijelom kako se nebi zaboravile i kako bi na neki način oživjele barem taj jedan dan u godini.

Članovi dječje sekcije kulturno umjetničkog društva „Sv. Juraj Zagorje Ogulinsko“ izvode neke od starih pjesama i plesova te njeguju običaje dječjih igara kao što je čuvanje blaga, stoke na livadama, a članovi izvorne sekcije izvode običaje poput prela, čijanja perja, običaja Jurjeve kroz folklorne izvedbe.²²

U folkloru se kroz igru i zabavu djeca uče tradicijskim pjesmicama, igranim kolima te raznim dječjim igrama s ovog područja. Kroz narodne pjesmice djeca njeguju i izvorno narječje te običaje. Mlađa djeca pjevaju pjesmice poput *Lipo naše oj Zagorje* dok oni malo stariji plešu kola poput „Misečine“, „Paun pase“, „Staro kolo“, ali igraju i igre poput čuvanja stoke na livadama, te se igraju i drugim predmetima, a djevojčice znaju brati tratinčice i od njih izrađivati lančice, narukvice i slično. „Paun pase“ je šetano birano kolo u kojem mladić odabire djevojku s kojom će plesati.

Paun pase (kolo)

1. *Paun pase, trava raste i dvi ptice paunice.*

Pripjev: Padaj, padaj paune, pred koga ti drago, samo nemoj preda me, jer me nemaš rado.

Biraj, prebiraj, sad ti je na prebor, ako nećeš nikoga, beri nam se iz kola.

2. *Paun leti pa poleti, na čije će dvore sijesti.*

Padaj, padaj paune...

Biraj, prebiraj...

Ljubi, ljubi paune koga ti je drago, samo nemoj onoga koga nemaš rado.

Vidte ljudi, vidte ljudi, gdje se dvoje grli ljubi. Preko plota, preko plota, da ji ni sramota.

Paun ljubi paunicu po stotinu puta, da ne bude paunica na pauna ljuta. (Puškarić 2019: 154)

²² Usp. <https://kudsvetijuraj.hr/index.html> (10.10.2021.)

Slika 4. Djevojčice se igraju na livadi, beru tratinčice, a dječaci se igraju s drvenim konjićima (fotografija KUD –a Sv. Juraj Zagorje Ogulinsko)

9. IGRE U SUVREMENOM LOKALNOM KONTEKSTU

U Ogulinskom Zagorju već dugi niz godina prvu nedjelju nakon blagdana Sv. Roka održavaju stare igre i druženje nakon svete mise i proslave „Svetog Roka“ koje je već tradicionalno ispunjeno „Pastirskim igrama” čiji je cilj sačuvati dio baštine te oživjeti i sačuvati uspomene na igre koje su bile dio svakodnevice onih koji su čuvali svoja stada i tako si skraćivali vrijeme. U organizaciji igara koje su igraju na blagdan Sv. Roka zaslužan je Organizacijski odbor za proslavu Rokove na LiščeVKi²³ uz pomoć članova folklor, mjesnog odbora te članova DVD-a Zagorje i lovačnog društva „Srnjak“ Zagorje, ali i uz pomoć ostalih mještana. Natjecatelji koji sudjeluju u igrama su iz sva tri mjesta odbora iz Ogulinskog Zagorja (MO Zagorje, MO Desmerice i MO Ribarići), a natječu su se u brzini ručnog bušenja drvenog trupca te ručnog piljenja trupca, bacanju prstena i kugle te povlačenju užeta u muškoj i ženskoj konkurenciji.²⁴ U igrama se igrači iz sva tri mjesna odbora bore za pobjedu te se tako recimo poteže uže između natjecatelja iz dva mjesna odbora. Svaka ekipa se sastoji od šest članova, a pobjednička ekipa je ona koja prva prevuče štrik na svoju stranu. Jedne godine organizirano je i natjecanje u pripremi kotlića s gulašom, a osim tradicijskih igara organizira se i druženje uz hranu i piće te bogata tombola sa preko stotinu poklona raznih zagorskih i ogulinskih sponzora.²⁵ U tim igrama sudjeluju i stariji i mladi, baš kao i nekada stariji uče mlađe kako se igra te naravno tko će biti bolji u kojoj disciplini. Svake godine se trudi u program uvrstiti neka nova igra koja će probuditi stara sjećanja, ali i poneka nova jer tradicija i vremena se mijenjaju, a tako i igre. Neke od igara koje se tom prigodom igraju su osim gore navedenih i nogomet između debelih i mršavih, zabijanje čavla, a prošle godine su igre proširene i nekim novim, modernijim igrama poput skakanja u vreći, nošenja jaja u žlici i slično, a najbolju ekipu očekuje vrijedna nagrada, a ostalima je to prilika da se dobro zabave i prisjete davnih, ali sretnih vremena. U igri nogometa pravila su standardna, 11 igrača u svakoj ekipi, ali u jednoj ekipi tradicionalno igraju mršavi igrači dok su u drugoj debeli igrači jer je to postao već običaj. Također u svim igrama koje se igraju koriste se tradicionalni alati poput ručne pile, svrdla itd., kako bi igre bile što autentičnije.

²⁴ Usp. <https://ogulin.hr/old-site/10010-novosti/753-zagorci-obiljezili-blagdan-sv-roka-na-liscevki> (07.07.2021.)

²⁵ Usp. <https://ogulin.hr/old-site/10010-novosti/753-zagorci-obiljezili-blagdan-sv-roka-na-liscevki> (13.01.2022.)

Slika 5. Zabijanje čavla (Slika Lucije Krizmanić)

Slika 6. Ručno piljenje trupca (Slika Lucije Krizmanić)

10. IVANINA KUĆA BAJKE

S obzirom da se u mom diplomskom radu analizira kulturnoantropološki pogled na dječju igru kroz suvremeni i tradicijski kontekst svoju ideju rada mogu povezati s konceptom koji je prikazan u Ivaninoj kući bajke. Ivanina kuća bajke predstavlja bajke najznačajnije hrvatske spisateljice Ivane Brlić – Mažuranić, rođene u Ogulinu 1874. godine, ali i bajke mnogih drugih bajkopisaca. „Može se reći da je Ivanina kuća bajke jedinstven multimedijalni i interaktivni centar za posjetitelje koji slavi bajke i bajkovito stvaralaštvo, a namjenjena je i djeci i odraslima. Kuća bajke smještena je u Frankopanskom kaštelu, a sastoji se od multimedijalne stalne izložbe, biblioteke, multimedijalnog prostora za radionice i suvenirnice.“²⁶ Cilj je slaviti i prikazivati djela naše poznate spisateljice Ivane Brlić – Mažuranić, „inspirirati bajkom i pobuditi ljubav za čitanjem, znanjem i stvaranjem.” Na taj način potiču razmjenu znanja o bajkama te se osnažuje kulturni i turistički prosperitet grada Ogulina.²⁷ Važno je napomenuti da se zapravo cijelo stvaralaštvo Ivane Brlić – Mažuranić temelji na usmenoj predaji, počevši od likova do same radnje u njezinim djelima koji su vezani za Ogulinski kraj.

Ivanina kuća bajke sadrži izložbu koja je interaktivna i multimedijalno oblikovana, upotrebljava nove tehnologije, a postavljena je na principima znanja i kreativnosti. Izložba započinje „Čarobnom šumom“ odnosno ulazom u svijet priča iz Ivaninih djela, izložba sadrži i „Začarane hodnike dvorca“, „Čarobno zrcalo“, „Ognjište“, „Bajkovitu biblioteku“ i „Tajanstvenu odaju“.²⁸

Mogla bih reći da Ivanina kuća bajke na jedan drugačiji, inovativni način približava i djeci, ali i odraslima bajke iz vremena Ivane Brlić – Mažuranić radeći pritom spoj između tradicije i inovativnih načina prenošenja znanja, kroz razne oblike igre, videoprojeksija te kvizovima znaja o bajkama.

Kad je riječi o Ivani Brlić – Mažuranić treba spomenuti da se u Ogulinu održava Ogulinski festival bajke kao kulturna manifestacija koja kroz slavlje i zabavu veliča našu poznatu spisateljicu. Za vrijeme festivala ogulinske ulice kao i trgovi poprimaju duh festivalskih scena te postaju mjesto interakcije izvođača i publike. Brojne predstave hrvatske umjetničke produkcije, uličnog kazališta, pripovijedanje i razne kreativne radionice potiču

²⁶ <https://www.ivaninakucabajke.hr/hr/ivanina-kuca-bajke/sto-je-ivanina-kuca-bajke/> (02.05.2022.)

²⁷ <https://www.ivaninakucabajke.hr/hr/o-nama/poslanje-i-vizija/> (02.05.2022.)

²⁸ <https://www.ivaninakucabajke.hr/hr/ivanina-kuca-bajke/izlozba/> (03.05.2022.)

cijele obitelji da barem na tren dožive čaroliju bajke.²⁹ Festival bajke traje tri dana, a za vrijeme festivala bajke djeca mogu uživati i otkriti čar svijeta bajke kroz brojne radionice, predstave i ostale programe.

Slika 7. Prikaz „Ognjišta“³⁰

²⁹ <https://www.ogulin.hr/o-ogulinu/ogulinski-festival-bajke/> (26.06.2022.)

³⁰

https://www.google.com/search?q=ivanina+ku%C4%87a+bajke&sxsr=ALiCzasas_cpfB090MFgBmDIyv5i3zIKKLQ:1651847014804&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=2ahUKEwjqpqnUicv3AhUXgv0HHZSPD5UQ_AUoAXoECAIQAw&biw=770&bih=747&dpr=1.25 (03.05.2022.)

11. ZAKLJUČAK

Cilj moga diplomskog rada bio je prikupiti, istražiti i prikazati dječje igre koje su se igrale na području ogulinskog kraja s naglaskom na Zagorje Ogulinsko i Salopek Selo. Kroz rad su prikazani i opisani razni oblici igre, ali i dječjih igračaka, igra između tradicije i suvremenosti te način na koji se igra mijenjala kroz vrijeme i generacije, od igara koje su igrali „naši stari“ do suvremenih i digitalnih igara današnjice. Mogu također potvrditi i hipoteze postavljene na početku rada, a to je da se u suvremenom kontekstu igra smatra vremenom odvojenom od rada za razliku od igre koju su igrali naši djedovi i bake dok su obavljali neke druge poslove. Može se reći da danas i roditelji imaju više vremena za igru s djecom s obzirom da imaju manje posla i više vremena za razliku od roditelja prije šezdeset, sedamdeset i više godina. Nekada su roditelji po cijele dane morali raditi i obavljati ručno poslove po njivama kako bi prehranili obitelji, a samim time nisu imali previše vremena za igru s djecom. Današnji roditelji imaju više vremena za igru s djecom jer se obitelji na selu bave sve manje uzgojem stoke i goveda, a roditelji imaju svoje poslove. Kad se vrate s posla često su slobodni i mogu se više posvetiti svojoj djeci, igrati se s njima ili ih odvesti u grad na sladoled i slično.

Osim načina igre promijenile su se i igračke kojima se danas djeca igraju. Na primjer moja baka kao dijete nije imala igračaka, osim onih koje si je sama izradila uz pomoć mame, poput lutkica od krpe ili lopte od goveđe dlake i slično, a za igru su koristili i hranu poput graha i kukuruza za igranje trice, dok se kasnije tijekom vremena situacija popravila, a gotove igračke su postale pristupačnije. Za razliku od tog vremena veliki dio djece u današnje vrijeme može imati sve što požele za igru od gotovih igračaka poput lutkica, autića i slično do raznih računalnih i ostalih igara jer im je sve dostupno te nemaju više potrebe za snalaženjem ili izradom predmeta za igru, osim ako imaju želje okušati se i napraviti nešto svoje za igru. Kroz rad je opisan i način na koji igra utječe na djecu i važnosti koje ona predstavlja za razvoj djeteta, kao i znanje i vještine koje dijete stječe kroz igru.

U ogulinskom kraju se čuvaju i njeguju tradicijske igre koje su se nekada igrale na ovim prostorima, a veliku ulogu u očuvanje imaju i folklorna društva koja u svojim izvedbama prikazuju osim pjesama i plesova i poneke dječje igre koje su se nekada igrale. Stare tradicijske igre znaju se igrati i prilikom raznih proslava poput igara koje se igraju već tradicionalno prilikom proslave Svetog Roka na Liščevki u Ogulinskom Zagorju gdje se u svim igrama koje se igraju koriste tradicionalni alati poput ručne pile, svrdla itd.

Iz vlastitog istraživanja mogu zaključiti da se igra tijekom vremena dosta mijenjala, a uzrok toga su promjene kroz koje je igra prolazila tijekom svih tih godina, modernizacija, izmjena i dopuna nekih igara i slično, ali naravno i okolnosti u kojima se djeca igraju. Tradicijske igre koje su se igrale prije nekih šezdeset, sedamdeset i više godine se više ne igraju, a zamijenile su ih neke nove modernije igre i igračke. Suvremeni način života, škole i vrtići te razvoj i napredak tehnologije sa sobom donose i nove igre i igračke za djecu kao i za odrasle. Naravno treba znati da igra kakva god bila uvijek će biti prisutna u životu djece bez obzira na odmak vremena i nijednom djetetu ne treba uskratiti vrijeme da uživa u igri. Ovim radom nudim vlastitoj zajednici pogled na dječju igru kao i na promjene u igri i na dječjim igračkama tijekom mnogih generacija. Nadam se da će na ovaj način i uz pomoć mojih kazivača koji su mi ispričali ove igre koje su ovdje zapisane ostati zapamćene i pomoći u očuvanju istih kao i spriječiti da se te stare igre zaborave.

12. LITERATURA

Biškupić Bašić, Iris. 2019. „Istraživanja koja su rezultirala knjigom o Zbirci tradicijskih dječjih igračaka Etnografskoga muzeja u Zagrebu“, *Etnološka istraživanja* 24: 95 – 108.

Čapo Žmegač, Jasna. 1997. „Antun Radić i suvremena etnološka istraživanja“ *Narodna umjetnost* 34/2: 9 – 33.

Duran, Mirjana. 2003. *Dijete i igra*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Gligora Marković, Maja; Antić, Mario; Rauker Koch, Marina. 2013. „Proces razvoja multimedijske računalne igre“ *Zbornik Veleučilišta u Rijeci* 1/1: 151 – 163.

Kovačević, Stjepan. 2007. „Slobodno vrijeme i računalne igre“ *Školski vjesnik* 56. 1-2: 49 – 63.

Kozić, Maja. 1980. „Dječje igre u okolici Zagreba“. *Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva, Vol. 10/ 3*: 51 – 62.

Lipošćak, Višnja, Stjepan Sučić. 2000. *OGULIN: povijesna i kulturna baština*. Matica Hrvatska Ogulin, Poglavarstvo grada Ogulina.

Lovrić, Lucija. 2020. „Tradicijska glazba Ogulinskog kraja u vrtiću“. Završni rad, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.

<https://repozitorij.unipu.hr/islandora/object/unipu%3A4648>

Hamayton, Roberte. 2012. „Why we Play. An Anthropological Study“. HAU Books.

Potkonjak, Sanja. 2014. *Teren za etnologe početnike*. Zagreb: Hrvatsko etnološko društvo.

Plas, Pieter. 2012. „Etnologija i etnografija u Hrvatskoj 1939.–1947.: prema kritičkom vrednovanju djelatnosti i diskursa“, *INTELEKTUALCI I RAT 1939.-1947. Zbornik radova s međunarodnog skupa Desničini susreti 2011.*, 158 – 166.

Puškarić, Franje. 2019. *ZAGORJE - Mjesto i župa*. Kulturno umjetničko društvo „Sveti Juraj“ Zagorje Ogulinsko.

Spajić Vrkaš, Vedrana. 1996. *Odrastanje u tradicijskoj kulturi Hrvata: Tučepi*. Naklada MD.

Tadej, Perla. 1983. „Promatranje sa sudjelovanjem“, *Rev. za soc.*, Vol. XIII: 81 – 94.

Tufekčić, Adnan. 2010. „Etnopedagoški prikaz tradicijskih dječjih igara s Majevice“. *Šk. Vjesn.* 59/2: 223 – 240.

Visković I., J. Topić. 2020. „Tradicijska igra i suvremeni kurikulum – mišljenje roditelja i odgajatelja“. *Školski vjesnik* 69/1: 49-68.

Internetske stranice

Turistička zajednica grada Ogulina. Povijest Ogulina. <https://www.tz-grad-ogulina.hr/ogulin/povijest-ogulina/> (24.04.2021.)

Smotra izvornog folklora karlovačke županije. <https://ogportal.com/2020/05/13/24-smotra-izvornog-folklora-karlovacke-zupanije-igra-kolo-2020-planira-se-za-rujan/> (05.10.2021.)

Tradicija. // Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=61966> (03.05.2021.)

Značenje tradicije (što je, pojam i definicija) – religija i duhovnost. <https://hr.encyclopedia-titanica.com/significado-de-tradici-n> (06.08.2021.)

Risnjak. Stare igre iz prošlosti. <https://www.risnjak.hr/stare-igre-iz-proslosti/> (07.10.2021.)

Službene stranice grada Ogulina. Zagorje, i ove godine, obilježili su blagdan sv. Roka na Lišćevki. <https://ogulin.hr/old-site/10010-novosti/753-zagorci-obiljezili-blagdan-sv-roka-na-liscevki> (07.07.2021.)

Dječji vrtić Grdelin. Važnost dječje igre. <https://www.grdelin-buzet.hr/vaznost-djecje-igre/> (22.10.2021.)

Mala škola. Igre i aktivnosti za razvoj mašte kod dece. <https://mala-skola.com/igre-i-aktivnosti-za-razvoj-maste-kod-dece/> (07.11.2021.)

Mamina maza. Učenje kroz igru. <https://maminamaza.com/dijete/ucenje-kroz-igru> (09.11.2021.)

Kulturno umjetničko društvo „Sv. Juraj“ Zagorje Ogulinsko.
<https://kudsvetijuraj.hr/index.html> (10.11.2021.)

Dječja igra nekad i danas. Što se promijenilo i je li to dobro za našu djecu?
<https://zena.rtl.hr/bolja-ja/trudnoca-i-majcinstvo/djecja-igra-nekad-i-danas-sto-se-promijenilo-i-je-li-to-dobro-za-nasu-djecu-3307294e-1410-11ec-bf88-6e13695cb673> (10.11.2021.)

Putovnica.net. Ogulin. <https://www.putovnica.net/odredista/hrvatska/ogulin> (05.01.2022.)

Turistička zajednica grada Ogulina. Ogulin. <https://www.tz-grad-a-ogulina.hr/ogulin/>
(09.01.2022.)

Tradicijske igre i običaji. <https://www.djecji-vrtici-sb.hr/index.php/organizacija/djecji-vrtic-pcelica/938-tradicijske-igre-i-obicaji> (11.01.2022.)

Dječji vrtić Bistrac. Produljeni boravak. <https://www.bistrac.hr/2019/11/21/produljeni-boravak-bistrac/> (12.01.2022.)

Ivanina kuća Bajke. Što je Ivanina kuća bajke. <https://www.ivaninakucabajke.hr/hr/ivanina-kuca-bajke/sto-je-ivanina-kuca-bajke/> (02.05.2022.)

Ivanina kuća bajke. Poslanje i vizija. <https://www.ivaninakucabajke.hr/hr/o-nama/poslanje-i-vizija/> (02.05.2022.)

Ivanina kuća bajke. Izložba. <https://www.ivaninakucabajke.hr/hr/ivanina-kuca-bajke/izlozba/>
(03.05.2022.)

Ogulinski festival bajke. <https://www.ogulin.hr/o-ogulinu/ogulinski-festival-bajke/>
(26.06.2022.)

13. POPIS SUGOVORNIKA

Roža Salopek, (1939.), Salopek Selo nedaleko Ogulina, datum intervjuja 07.05.2021. u Salopek selu.

Ana Grdić, (1945.), Zagorje Ogulinsko nedaleko Ogulina, datum intervjuja 07.08.2020. u Zagorju Ogulinskom.

Ivanka Grdić, (1971.), Zagorje Ogulinsko nedaleko Ogulina, datum intervjuja 07.06.2021. u Zagorju Ogulinskom.

Anka Puškarić, (1949.), Zagorje Ogulinsko nedaleko Ogulina, datum intervjuja 18.08.2020. u Zagorju Ogulinskom.

Marija Puškarić, (1962.), Zagorje Ogulinsko nedaleko Ogulina, datum intervjuja 18.08.2020. u Zagorju Ogulinskom.

Radočaj Marica, (1963.), Zagorje Ogulinsko nedaleko Ogulina, datum intervjuja 18.08.2020. u Zagorju Ogulinskom.

Ivica Radočaj, (1956.), Zagorje Ogulinsko nedaleko Ogulina, datum intervjuja 18.08.2020. u Zagorju Ogulinskom.

Ivanka Rendulić, (1960.), Zagorje Ogulinsko nedaleko Ogulina, datum intervjuja 18.08.2020. u Zagorju Ogulinskom.

Ivan Rendulić, (1954.), Zagorje Ogulinsko nedaleko Ogulina, datum intervjuja 18.08.2020. u Zagorju Ogulinskom.

Joso Bertović, (1951.), Zagorje Ogulinsko nedaleko Ogulina, datum intervjuja 18.08.2020. u Zagorju Ogulinskom.

Ivan Puškarić, (1951.), Zagorje Ogulinsko nedaleko Ogulina, datum intervjuja 18.08.2020. u Zagorju Ogulinskom.

Josip Puškarić, (1953.), Zagorje Ogulinsko nedaleko Ogulina, datum intervjuja 18.08.2020. u Zagorju Ogulinskom.

Danica Bertović, (1954.), Zagorje Ogulinsko nedaleko Ogulina, datum intervjuja 18.08.2020. u Zagorju Ogulinskom.

Danijel Rendulić, (1984.), Zagorje Ogulinsko nedaleko Ogulina, datum intervjua 02.06.2021. u Zagorju Ogulinskom.

14.PRILOZI

Slika 1. Prabaka i praunučica igraju modernu igru „POP IT“ (vlastita slika)

Slika 2. Prelo (fotografija KUD –a Sv. Juraj Zagorje Ogulinsko)

Slika 3. Prikaz stare igre (fotografija Kud-a Sv. Juraj Zagorje Ogulinsko)

Slika 4. Djevojčice se igraju na livadi, beru tratinčice, a dječaci se igraju s drvenim konjićima (fotografija KUD-a Sv. Juraj Zagorje Ogulinsko)

Slika 5. Zabijanje čavla (Slika Lucije Krizmanić)

Slika 6. Ručno piljenje trupca (Slika Lucije Krizmanić)

Slika 7. Prikaz „Ognjišta“ (Slika sa stranica Ivanine kuće bajke)